

Photo: pexels / evabronzini

Міністерство
аграрної політики та
продовольства України

KSE

Center for Food
and Land Use Research

ОГЛЯД РИНКУ СВІЖИХ ФРУКТІВ ТА ОВОЧІВ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА УКРАЇНІ ЗА ОКРЕМИМИ КУЛЬТУРАМИ

Цей звіт підготовлено Центром досліджень продовольства та землекористування при Київській школі економіки у співпраці з Міністерством аграрної політики та продовольства України в рамках меморандуму про співпрацю.

Автор: **Ольга Галиця**
Редактор: **Марія Богонос**

2024

1. ВСТУП

Без сумніву, фрукти та овочі (ФО) є важливими для збалансованого здорового харчування. Крім того, вони роблять помітний внесок у досягнення низки Цілей сталого розвитку (ООН, 2015), які формують порядок денний для вирішення глобальних проблем (Рисунок 1). Оскільки фрукти та овочі є важливими джерелами різноманітних поживних речовин і харчових волокон, збільшення їх виробництва та споживання може сприяти вирішенню проблеми недоїдання, зміцненню продовольчої безпеки та зміцненню здоров'я населення.

З економічної ж точки зору, вирощування фруктів та овочів приносить дохід, сприяючи підвищенню добробуту в сільській місцевості. Сектор плодоовочівництва сприяє економічному зростанню, створюючи робочі місця як у сільському господарстві, так і в ширшому ланцюжку постачання сільськогосподарської продукції, що включає переробку, маркетинг та роздрібну торгівлю.

Виробництво та споживання ФО також має важливе значення для пом'якшення наслідків зміни клімату. Раціон харчування з високим вмістом різноманітних продуктів рослинного походження, включаючи овочі та фрукти, може значно зменшити вплив на навколишнє середовище (Willett et al., 2019). Зокрема, викиди CO₂, пов'язані з виробництвом більшості продуктів рослинного походження, у 10-50 разів нижчі порівняно з викидами від виробництва більшості продуктів тваринного походження (Ritchie, 2020).

1.1 СПЕЦИФІКА ВИРОЩУВАННЯ ФРУКТІВ ТА ОВОЧІВ

Виробництво плодоовочевої продукції характеризується кількома відмінними рисами, а саме: трудомісткістю, вразливістю до різних екологічних стресів та вагомішою проблемою післязбиральних втрат (втрат після збору врожаю) порівняно з іншими сільськогосподарськими культурами. Зокрема, виробництво плодоовочевої продукції має значно нижчу капіталомісткість порівняно з зерновими та олійними культурами (Blanco and Raurich, 2022) і є чутливим до наявності робочої сили, особливо під час збору врожаю, оскільки багато фруктів та овочів потрібно збирати вручну. Першочерговим наслідком зменшення пропозиції робочої сили у сільському господарстві є скорочення зібраних площ, що, в свою чергу, може вплинути на врожайність (Rutledge and Mérel, 2022).

На виробництво плодоовочевої продукції також суттєво впливають різні фактори навколишнього середовища, такі як відхилення в температурних тенденціях та кількості опадів, які впливають на врожайність та поживну якість сільськогосподарських культур (Alae-Carew et al., 2020). Таким чином, стратегії адаптації мають важливе значення для оптимізації виробництва ФО та забезпечення стійкості відповідних продовольчих систем.

Що стосується післязбиральних втрат, то на глобальному рівні помітні обсяги (25-50%) фруктів та овочів втрачаються на шляху від ферми до столу, що підриває продовольчу безпеку та має значний негативний вплив на навколишнє середовище (Bancal and Ray, 2022).

Рисунок 1. Зв'язок між виробництвом та споживанням фруктів і овочів та Цілями сталого розвитку (ЦСР)

Фрукти та овочі							
Цілі сталого розвитку (ЦСР)	ЦСР 2 (Ліквідація голоду)	ЦСР 3 (Міцне здоров'я та благополуччя)	ЦСР 12 (Відповідальне споживання та виробництво)	ЦСР 1 (Подолання бідності)	ЦСР 8 (Гідна праця та економічне зростання)	ЦСР 13 (Кліматичні заходи)	
Канал впливу	продукти харчування, багаті на поживні речовини, які вирішують проблеми недоїдання та продовольчої безпеки	джерела необхідних поживних речовин і харчових волокон, що сприяють зниженню ризику різних захворювань	стале вирощування може покращити біорізноманіття та здоров'я ґрунтів, а відповідальне споживання може зменшити кількість харчових відходів	джерело доходу для багатьох дрібних виробників та сільських сімейних ферм, що сприяє зниженню рівня бідності	вирощування та торгівля овочами та фруктами створює робочі місця як у с/г, так і в більш широкому ланцюжку постачання с/г продукції	сільського господарські практики, пов'язані з вирощуванням ФО, можуть сприяти поглинанню вуглецю	нижчий вуглецевий слід рослинної дієти

Джерело: Власна візуалізація на основі даних [Ресурсного центру ЦСР RELX SDG](#)

1.2. РИНОК СВІЖИХ ФРУКТІВ ТА ОВОЧІВ ЄС: ПОТОЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Серед сучасних тенденцій, що формують європейський ринок плодоовочевої продукції та мають особливе значення для виробників у країнах-торговельних партнерах, є екологічна та соціальна стійкість і турбота про здоров'я населення. Існує кілька показників ефективності, на які європейські компанії, що виробляють свіжі фрукти та овочі, звертають особливу увагу, щоб зробити свій ланцюжок постачання прозорим і звітувати про свою екологічну стійкість¹. Ці показники включають водний, пестицидний та вуглецевий сліди, які відображають обсяги використання води та застосування пестицидів на одиницю зібраних фруктів та овочів, а також викиди вуглецю, пов'язані з виробництвом та логістикою. З точки зору соціальної сталості, все більше фруктів і овочів на європейському ринку свіжої плодоовочевої продукції походить із соціально та етично сертифікованого виробництва, як, наприклад, схема сертифікації [GLOBALG.A.P.](#), що зосереджує увагу на різноманітних сільськогосподарських практиках, починаючи від управління врожаєм і закінчуючи здоров'ям працівників та екологічними проблемами.

Міркування сталого розвитку є не лише важливим фактором трансформації виробництва овочів та фруктів, але й рушійною силою змін по всьому ланцюгу постачання, роблячи екологічно відповідальний підбір постачальників основною

¹ Які тенденції відкривають можливості або створюють загрози на європейському ринку свіжих фруктів та овочів?

тенденцією. Одним з яскравих прикладів таких змін є Ініціатива зі сталого розвитку виробництва фруктів та овочів, яка об'єднує провідних роздрібних торговців та трейдерів з усієї Європи. Вона зосереджується на наскрізних проблемах ланцюгів постачання, таких як залучення дрібних фермерів, охорона здоров'я, безпека харчових продуктів та стале використання водних ресурсів.

Одним з основних факторів, що створює можливості для зростання ринку овочів та фруктів, є свідоме ставлення споживачів до здорового харчування. Попит на продукти рослинного походження формується в основному за рахунок флекситаріанців, чий раціон харчування зосереджений на продуктах рослинного походження, з акцентом на овочах і фруктах, з обмеженим або епізодичним включенням м'яса. Загальноєвропейське дослідження,² проведене в 2021 році, показало, що 30% населення Європи дотримуються флекситаріанської дієти, а з урахуванням вегетаріанців і пескетаріанців ця цифра зростає до 40%.

Вставка 1. Ринок свіжих фруктів та овочів ЄС у 2023 році

- характеризувався досить обмеженою пропозицією, що призвело до зростання цін на споживчому рівні;
- загалом, зміни з боку витрат і доходів, ймовірно, значною мірою збалансували одне одного у 2023 році;
- питання води (як її дефіциту, так і надлишку), ймовірно, буде одним з найбільших викликів для кількості та якості вирощених ФО у майбутньому:
 - нестача опадів, посуха, пересихання водних джерел
 - тривалі зливи та град
- переважання внутрішніх потоків над торгівлею за межами ЄС;
- ЄС був нетто-імпортером фруктів та нетто-експортером овочів.

Джерело: FRUIT LOGISTICA, 2024. Європейський статистичний довідник

1.3 ДЕТЕРМІНАНТИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКСПОРТУ СВІЖИХ ФРУКТІВ ТА ОВОЧІВ

Експортна конкурентоспроможність країни відображає її «здатність до розвитку та володіння ринком» та «здатність до отримання прибутку» на ринках торговельних партнерів (Farinha et al., 2018). Для оцінки рівня експортної конкурентоспроможності можна використовувати індекс виявлених порівняльних переваг (revealed comparative advantage - RCA). Цей індекс базується на даних міжнародної торгівлі та був розроблений Balassa (1977). Індекс виявлених порівняльних переваг країни і в товарі j розраховується наступним чином:

² «Чого хочуть споживачі: дослідження ставлення європейських споживачів до продуктів рослинного походження, з акцентом на флекситаріанців», програма досліджень та інновацій Європейського Союзу «Горизонт 2020» (№ 862957) (2021).

$$RCA_{ij} = \frac{X_{ij} / \sum_{j' \in J} X_{ij'}}{\sum_{i' \in I} X_{i'j} / \sum_{i' \in I, j' \in J} X_{i'j'}} \quad (1)$$

де $X_{ij} / \sum_{j' \in J} X_{ij'}$ частка вартості експорту товару j у загальній вартості експорту країни i , $\sum_{i' \in I} X_{i'j} / \sum_{i' \in I, j' \in J} X_{i'j'}$ частка вартості експорту товару j у загальній вартості світового експорту.

Значення RCA , що перевищують 1, вказують на порівняльну перевагу, тоді як значення, менші за одиницю, вказують на порівняльний недолік у конкретному продукті ФО.

Існуюча емпірична література вказує на низку факторів, які мають значний вплив на експортну конкурентоспроможність свіжих овочів та фруктів. Серед них такі макроекономічні детермінанти, як ВВП на душу населення або дохід основних країн-імпортерів та реальний ефективний обмінний курс (Bhattacharya, 2018). Емпіричні дані свідчать про те, що галузеві фактори, такі як інвестиції в аграрний сектор (Bhattacharya, 2018) та ціна на певні види ФО у країнах-торговельних партнерах (Hayat et al., 2024), а також внутрішня ціна (Bhattacharya, 2018), також мають статистично значущий вплив на обсяги експорту ФО.

Що стосується детермінант, пов'язаних з міжнародною торгівлею, то наявність торговельних угод є важливим фактором, а також відстань до торговельних партнерів, частково через те, що плодоовочева продукція порівняно швидко псується (Hayat et al., 2024).

2. АНАЛІЗ ДЛЯ КОНКРЕТНИХ КУЛЬТУР

А. ВИРОБНИЦТВО ВИБРАНИХ ОВОЧІВ

У цьому звіті представлено описовий аналіз виробництва та міжнародної торгівлі для 5 найбільших за обсягами виробництва овочів в Україні:³ капусти, помідорів, огірків, цибулі та моркви. Далі проаналізовано виробництво та торгівлю цими ж овочами в ЄС.

І. Виробництво в Україні

Протягом останніх п'яти років виробництво п'яти вибраних овочів, а саме капусти, томатів, огірків, цибулі та моркви, становило в середньому понад 70% від загального обсягу виробництва овочів⁴ і майже дві третини від загальної площі під овочами. Окремі овочі вирощуються переважно сімейними фермерськими господарствами, частка яких у загальному обсязі виробництва коливається від 73% для помідорів до 96% для огірків (Таблиця 1).

³ Без урахування столового буряка

⁴ Овочеві культури включають огірки та корнішони, помідори, капусту, столовий буряк, моркву, цибулю, часник, перець солодкий та гіркий, кабачки, баклажани та столовий гарбуз.

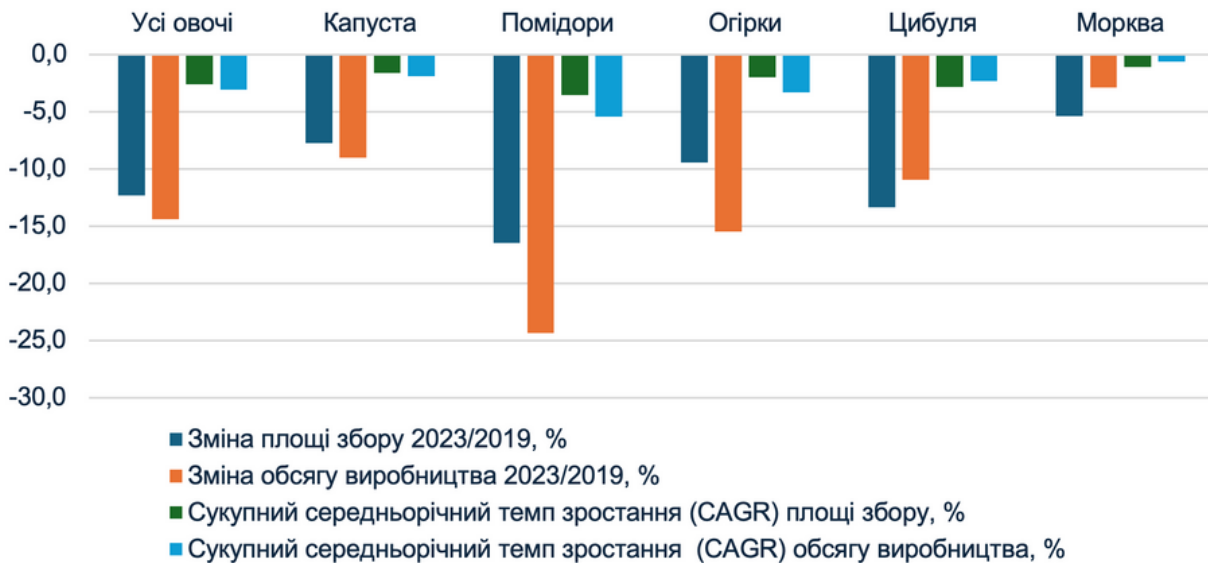
Капуста та помідори є основними овочами за обсягами виробництва, причому останні найбільше постраждали від повномасштабного вторгнення Росії (Рисунок 2). Основний регіон виробництва помідорів в Україні – Херсонська область – частково окупована, інші великі регіони, а саме Миколаївська та Дніпропетровська області, незважаючи на близькість до лінії фронту, показали зростання вирощування помідорів у 2023 році, що, однак, не компенсувало повністю тимчасових втрат виробництва в Херсонській області (Додаток А, Рисунок А1-А2). Херсонська область також є основним регіоном з вирощування огірків та цибулі разом з Харківською областю, яка серйозно постраждала від війни (Додаток А, Рисунок А1). Отже, за останні 5 років виробництво огірків та цибулі скоротилося зі сукупними середньорічними темпами зростання (compound annual growth rates - CAGR) -3,3% та -2,3% відповідно.

Таблиця 1. Зібрані площі та обсяги вирощування окремих овочів у 2019-2023 роках в Україні

	2019		2020		2021		2022		2023		
	Площа, тис. га	⁵ Обсяг, тис. тонн	⁶ Площа, тис. га	Обсяг, тис. тонн	Площа, тис. га	Обсяг, тис. тонн	Площа, тис. га	Обсяг, тис. тонн	Площа, тис. га	Обсяг, тис. тонн	Частка загального обсягу продукції, виробленої сімейними фермами, %
Усі овочі	452.4	9687.6	464.9	9652.8	460.8	9935.2	374.9	7511.6	396.7	8297.1	88.5
Капуста	67.3	1755.5	70.6	1779.4	69.2	1740.5	60.1	1542.6	62.1	1597.9	94.1
Помідори	72.9	2224.4	74.9	2250.3	75.8	2444.9	51.5	1257.5	60.9	1683.6	72.5
Огірки	52.1	1034.2	54.1	1012.5	53.3	1080.0	45.1	825.6	47.2	874.3	96.1
Цибуля	53.9	998.1	55.1	1033.7	53.8	1024.4	44.2	809.8	46.7	889.0	87.1
Морква	43.0	869.5	43.5	861.9	43.2	863.3	38.2	748.4	40.7	844.4	88.8

Джерело: Дані ДССУ

⁵ Площа збору врожаю
⁶ Обсяг виробництва

Рисунок 2. Темпи зростання загальної зібраної площі та обсягів виробництва овочів за останні 5 років в Україні

Джерело: Власні розрахунки та ілюстрації на основі даних ДССУ

II. Виробництво в ЄС

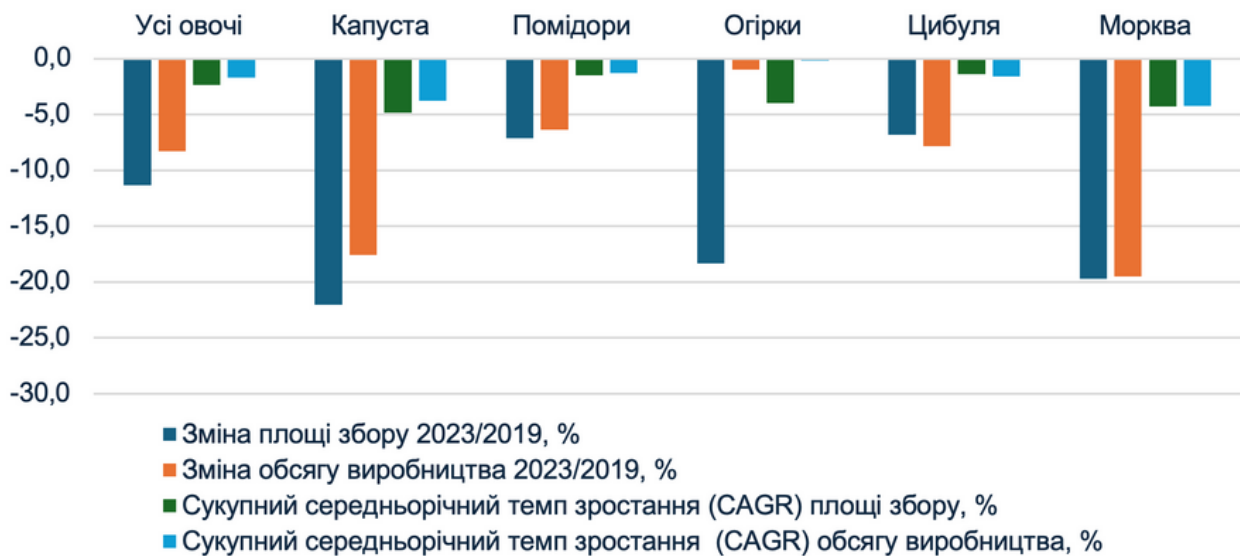
На аналізовані овочі припадає в середньому 54% загального обсягу вирощування овочів в ЄС і трохи більше 30% загальної площі під овочами, причому помідори мають найбільшу частку в загальному обсязі виробництва овочів (Таблиця 2). За останні 5 років вирощування окремих овочів в ЄС скоротилося, а середньорічні темпи зростання становили від -0,2% для огірків до -4,2% для моркви (Рисунок 3). Серед основних причин цього спаду були два основні шоківі фактори, що вплинули на виробництво протягом цих 5 років: пандемія COVID, яка, серед іншого, вплинула на виробничі витрати, та повномасштабне вторгнення Росії в Україну,⁷ що призвело до різкого зростання цін на енергоносії, що особливо сильно позначилося на вирощуванні овочів у теплицях, а також зростання цін на добрива та засоби захисту рослин.

⁷ FRUIT LOGISTICA, 2023. Європейський статистичний довідник

Таблиця 2. Площі та обсяги вирощування окремих овочів у 2019-2023 роках в Європейському Союзі

	2019		2020		2021		2022		2023	
	Площа, тис. га	Обсяг, тис. тонн	Площа, тис. га	Обсяг, тис. тонн	Площа, тис. га	Обсяг, тис. тонн	Площа, тис. га	Обсяг, тис. тонн	Площа, тис. га	Обсяг, тис. тонн
Учі овочі⁸	2143.2	64,470.2	2004.2	62,653.0	2051.3	66,099.9	1891.2	58,779.6	1900.5	59,119.0
Капуста	95.9	3272.8	76.67	3054.5	77.29	3024.8	74.96	2694.2	74.77	2697.7
Помідори	242.7	17,100.5	227.89	16,666.6	231.25	17,929.9	208.43	15,551.8	225.35	16,015.0
Огірки	33.8	2439.4	29.33	2599.2	29.94	2532.6	26.36	2412.2	27.61	2415.7
Цибуля	187.1	6921.6	174.41	6656.6	185	7205.1	170.12	6183.9	174.38	6380.3
Морква	119.9	5494.7	106.25	4819.1	108.41	5246.2	96.75	4412.4	96.28	4423.3

Source: Eurostat data

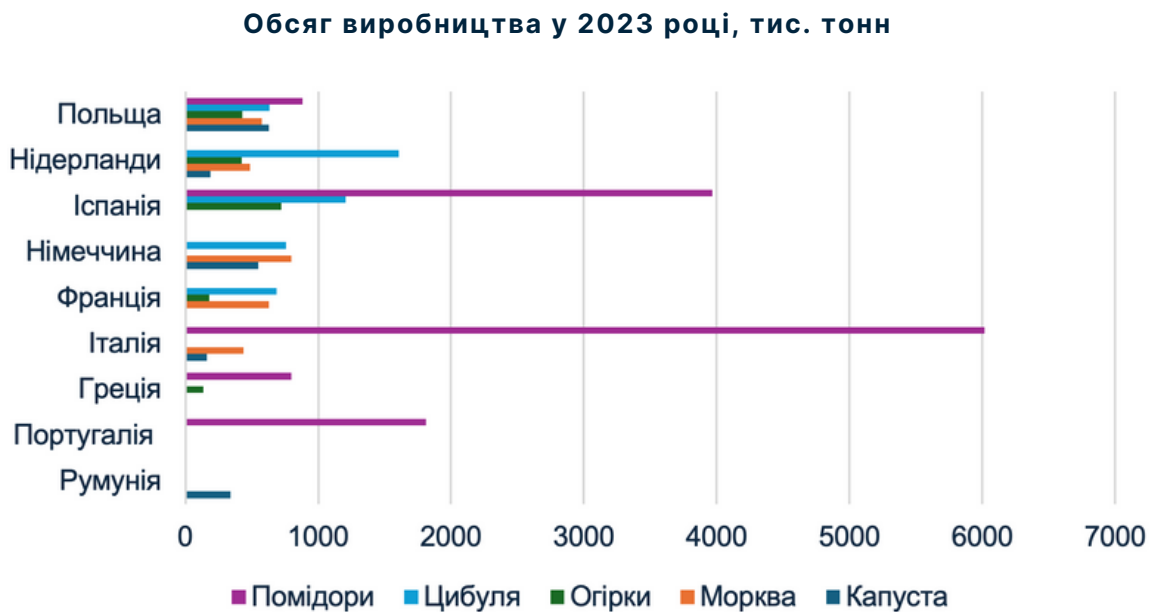
Рисунок 3. Темпи зростання загальної зібраної площі та обсягів вирощування овочів за останні 5 років в ЄС-27

Джерело: Власні розрахунки та ілюстрації на основі даних Євростату

⁸ Не включає дані по Естонії через конфіденційність інформації

З географічної точки зору, ми розглянули 5 найбільших країн ЄС за загальним обсягом виробництва аналізованих овочів. На 5 найбільших виробників томатів припадає 84% загального обсягу виробництва в ЄС, для капусти, огірків, цибулі та моркви ці частки становлять 69%, 78%, 77% та 66% відповідно. На Рисунку 4 показані країни, які були найбільшими виробниками окремих овочів в ЄС у 2023 році. Прикметно, що Польща входить до п'ятірки найбільших країн ЄС за обсягами виробництва всіх 5 проаналізованих овочів.

Рисунок 4. Обсяги виробництва в найбільших країнах ЄС – виробниках вибраних овочів

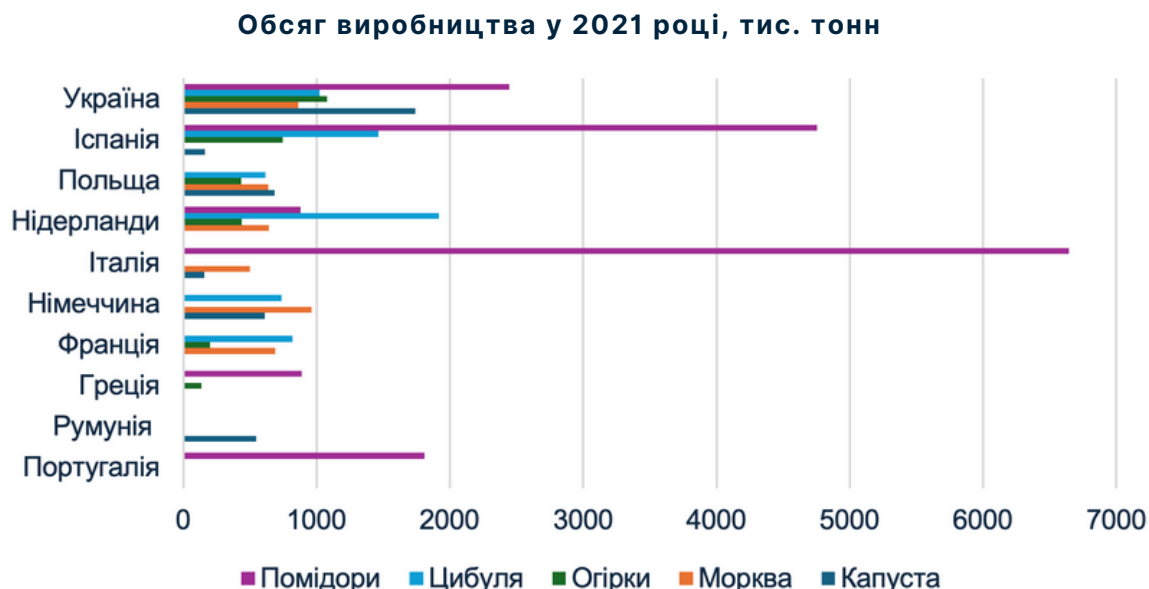
Джерело: Власна ілюстрація на основі даних Євростату

III. Порівняння виробництво окремих овочів в ЄС та Україні

Серед вибраних овочів помідори є основною культурою за обсягами виробництва як в Україні, так і в ЄС, причому особливо помітною є їх частка в загальному обсязі виробництва овочів в ЄС, тоді як в Україні на помідори та капусту припадає приблизно однакова частка від загального обсягу вирощування овочевої продукції. Обсяги вирощування та зібрані площі для всіх проаналізованих овочів скоротилися за останні 5 років як в Україні, так і в ЄС, причому помідори в Україні та морква разом з капустою в ЄС продемонстрували найбільше скорочення серед розглянутих культур.

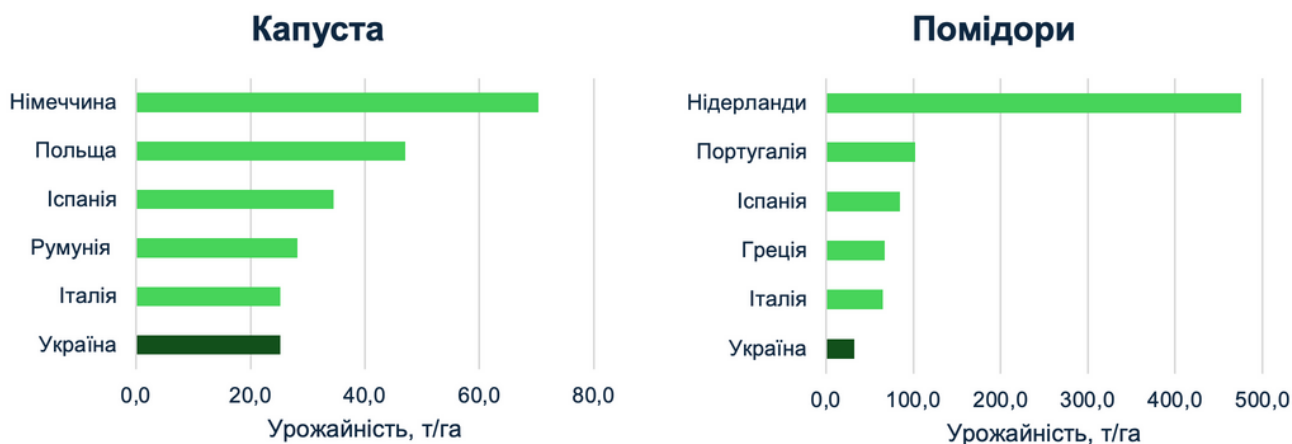
Якщо порівнювати обсяги вирощування вибраних овочів в Україні та провідних країнах ЄС⁹ у рік, що передував повномасштабному вторгненню, то в абсолютному вираженні обсяги виробництва капусти та огірків в Україні були найбільшими серед розглянутих країн (Рисунок 5). Для інших культур (помідорів, цибулі та моркви) обсяги виробництва в Україні перевищують медіанні значення провідних країн-виробників ЄС.

⁹ Порівняння зроблено з використанням даних за 2021 рік та 5 найбільших виробників ЄС за цей рік (найбільші виробники ЄС за обсягами змінюються з року в рік).

Рисунок 5. Обсяги виробництва вибраних овочів за країнами у 2021 році

Власні розрахунки та ілюстрація на основі даних Євростату та ДССУ

Однак, якщо аналізувати у відносному вираженні і розглядати врожайність з гектара як частковий показник продуктивності, то для всіх овочів, окрім капусти (українська врожайність з гектара дуже близька до італійської), проаналізовані провідні виробники ЄС мають вищу продуктивність порівняно з Україною. Серед факторів, які пояснюють цю різницю, є рівень механізації процесів у вирощуванні овочів, який є нижчим в Україні порівняно з ЄС.¹⁰ Розрив у врожайності з гектара є найбільш помітним для помідорів та огірків (Рисунок 6). Частково це може бути пов'язано з тим, що частка помідорів та огірків, вирощених на відкритому ґрунті, набагато вища в Україні порівняно з провідними виробниками в ЄС, такими як Нідерланди, де виробництво відбувається переважно під склом або під плівкою.

Рисунок 6. Урожайність вибраних овочів за країнами у 2021 році

¹⁰ СВІ, 2015. Аналіз ланцюжка доданої вартості для свіжих та перероблених фруктів та овочів в Україні.

Власні розрахунки та ілюстрації на основі даних Євростату та ДССУ

В. ВИРОБНИЦТВО ВИБРАНИХ ФРУКТІВ

У цьому звіті представлено аналіз вирощування та міжнародної торгівлі 5 найбільшими за обсягами виробництва видами фруктів, ягід та горіхів (далі – фрукти) в Україні: яблуками, вишнями, сливами, грушами та волоським горіхом. Далі наводиться описовий аналіз вирощування та торгівлі тими ж фруктами в ЄС.

І. Виробництво в Україні

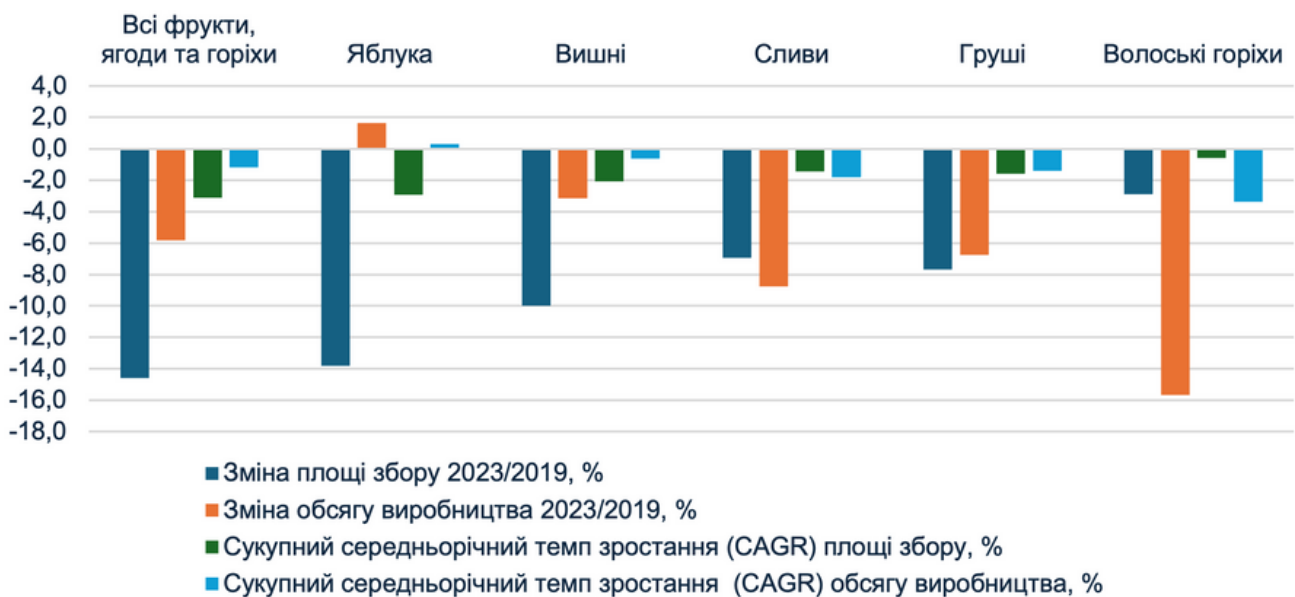
Середні частки вибраних п'яти видів фруктів – яблука, вишні, сливи, груші та волоські горіхи – у загальному обсязі вирощування фруктів та ягід і в загальній площі насаджень у плодоносному віці за останні п'ять років становлять 86% та 76% відповідно. Основними виробниками цих фруктів є сімейні фермерські господарства, частка яких у загальному обсязі виробництва коливається від 70% для яблук до 98% для слив (Таблиця 3).

У виробництві фруктів в Україні переважають яблука (на них припадає майже 60% загального обсягу вирощування фруктів та ягід у 2023 році), причому помітна частка виробництва зосереджена в західно-центральної (Вінницька, Хмельницька та Тернопільська області) та західній частинах України (Чернівецька, Львівська та Закарпатська області) (Додаток А, Рисунок А3). Другим основним українським фруктом за обсягами виробництва є вишня. До початку повномасштабного вторгнення Росії Україна була другим за величиною світовим виробником вишні (FAOSTAT, 2021), перемістившись на третє місце у 2022 році. Загалом, наслідки повномасштабного вторгнення Росії відображаються у помітному скороченні площ насаджень (Рисунок 7) у південно-східній частині України, а саме в Херсонській, Запорізькій, Донецькій, Луганській та Миколаївській областях.

Таблиця 3. Площа насаджень у плодоносному віці та обсяги виробництва вибраних фруктів у 2019-2023 роках в Україні

	2019		2020		2021		2022		2023		
	Площа, тис. га ¹¹	Обсяг, тис. тонн ¹²	Площа, тис. га	Обсяг, тис. тонн	Площа, тис. га	Обсяг, тис. тонн	Площа, тис. га	Обсяг, тис. тонн	Площа, тис. га	Обсяг, тис. тонн	Частка загального обсягу продукції, вирощеної сімейними фермерськими господарствами, %
Фрукти, ягоди та горіхи	195.5	2118.9	191.0	2023.9	190.5	2235.1	171.2	1994.8	167.0	1995.9	80.2
Яблука	87.7	1154.0	85.0	1114.6	84.4	1278.9	76.9	1129.1	75.6	1172.8	69.6
Вишні	20.0	167.5	19.9	174.6	20.2	193.7	18.7	180.2	18.0	162.2	96.7
Сливи	17.3	181.1	17.6	173.2	17.9	188.3	16.7	168.6	16.1	165.3	97.7
Груші	11.7	155.3	11.7	152.3	12.0	163.3	11.1	146.1	10.8	144.8	94.4
Волоські горіхи	13.9	125.9	13.4	113.3	13.8	115.4	13.4	107.7	13.5	106.1	97.1

Джерело: Дані ДССУ

Рисунок 7. Темпи зростання загальної площі та обсягів виробництва фруктів за останні 5 років в Україні

Джерело: Власні розрахунки та ілюстрації на основі даних ДССУ

¹¹ Площа насаджень у плодоносному віці¹² Обсяг вирощування

II. Виробництво в ЄС

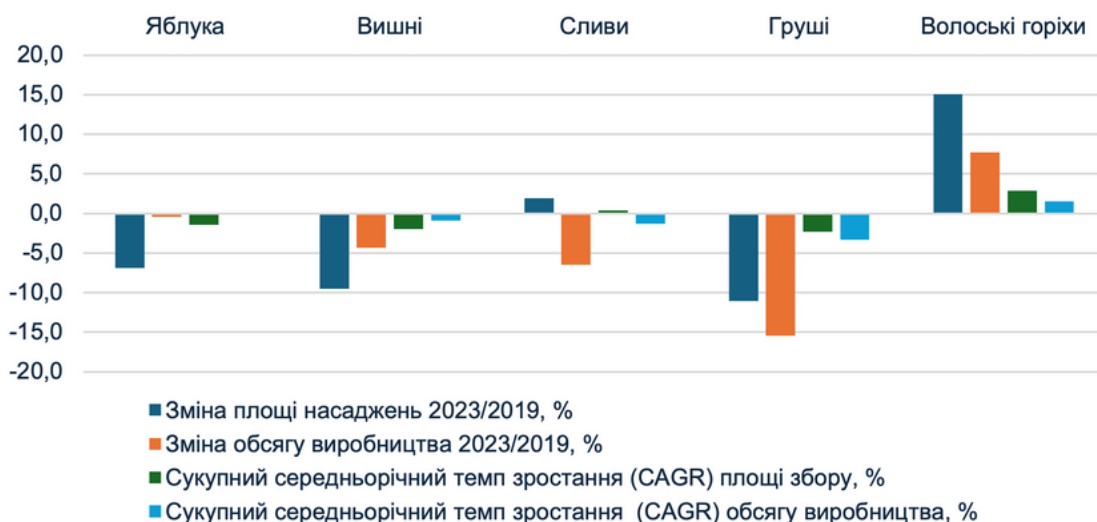
Розглянуті фрукти формують в середньому майже дві третини загального обсягу вирощування фруктів, ягід та горіхів в ЄС та 30% загальної площі під фруктами, причому яблука є основною культурою, на яку припадає майже 50% загального обсягу виробництва фруктів (Таблиця 4). Так само, як і для проаналізованих овочів, всі вибрані фрукти, за винятком волоських горіхів, зазнали падіння обсягів вирощування за останні 5 років (Рисунок 8). Основні причини такі ж, як і для овочів, а саме: пандемія, яка потенційно мала ще сильніші наслідки через вищу трудомісткість виробництва фруктів, а також вищі виробничі витрати після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну.

Таблиця 4. Площі та обсяги вирощування окремих фруктів у 2019-2023 роках в Європейському Союзі

	2019		2020		2021		2022		2023	
	Площа, тис. га	Обсяг, тис. тонн	Площа, тис. га	Обсяг, тис. тонн	Площа, тис. га	Обсяг, тис. тонн	Площа, тис. га	Обсяг, тис. тонн	Площа, тис. га	Обсяг, тис. тонн
Фрукти, ягоди та горіхи ¹³	2855.9	25,912.1	2947.7	25,684.7	2973.2	24,933.7	2997.0	25,432.5	2981.6	14
Яблука	507.0	12,093.0	489.2	11,957.2	492.6	12,405.5	478.0	12,559.4	472.0	12,038.4
Вишні	53.9	295.2	50.3	293.2	50.8	296.4	50.3	318.2	48.8	282.4
Сливи	155.1	1632.4	160.4	1639.7	157.7	1571.8	156.6	1472.5	158.1	1526.4
Груші	112.2	2125.4	108.3	2368.2	107.0	1904.8	103.1	2063.4	99.7	1797.5
Волоські горіхи	87.6	171.1	99.2	182.4	97.0	220.5	102.4	239.3	100.8	184.3

Джерело: Дані Євростату.

Рисунок 8. Темпи зростання загальної площі та обсягів виробництва фруктів за останні 5 років в ЄС-27

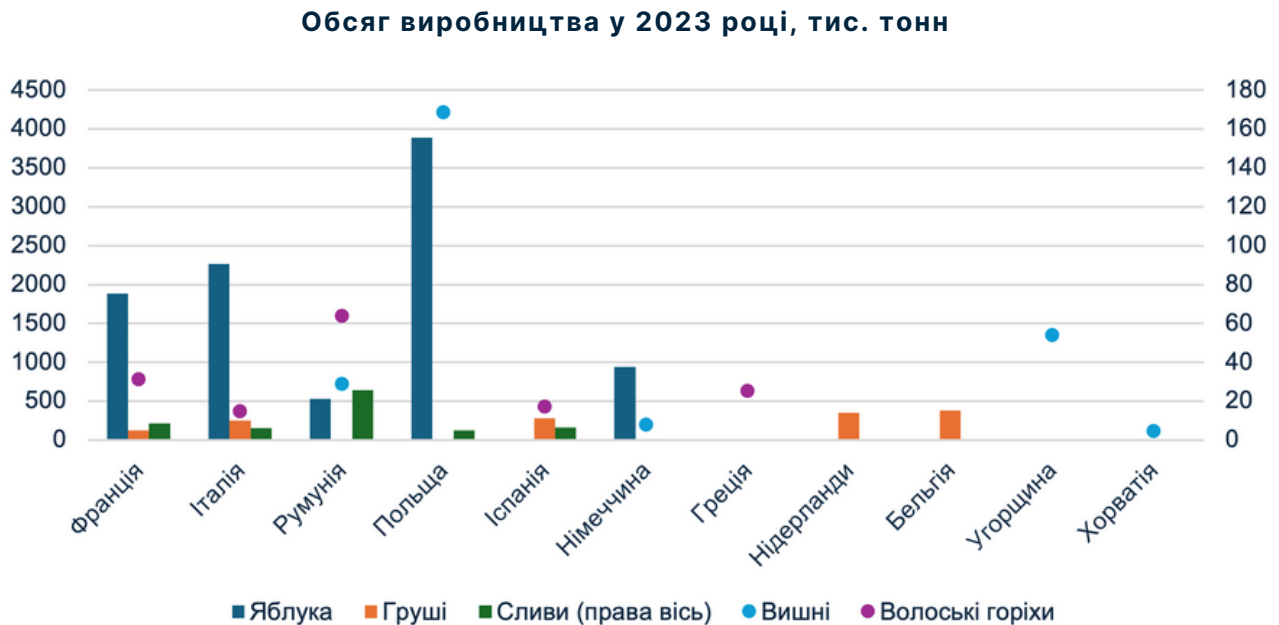
Джерело: Власні розрахунки та ілюстрації на основі даних Євростату

¹³ За винятком цитрусових, винограду та полуниці

¹⁴ Дані відсутні через відсутність значення для Італії

Що стосується найбільших країн-виробників вибраних фруктів, то рівень концентрації виробництва є навіть вищим, ніж для овочів: на 5 найбільших виробників яблук припадає 79% загального виробництва в ЄС, для вишні, сливи, груші та волоських горіхів ці частки становлять 94%, 86%, 78% та 83% відповідно. Країни, які були найбільшими виробниками вибраних фруктів в ЄС у 2023 році, показані на Рисунку 9.

Рисунок 9. Обсяги виробництва у провідних країнах ЄС – виробниках вибраних фруктів

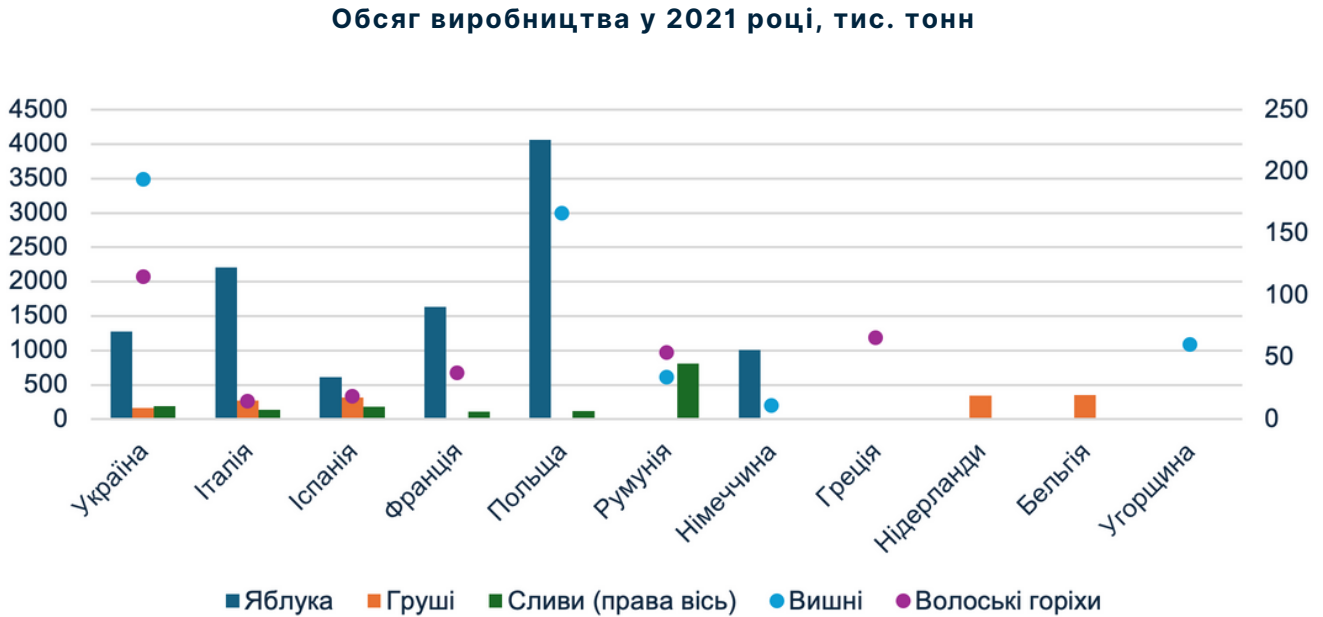
Джерело: Власна ілюстрація на основі даних Євростату

III. Порівняння обсягів вирощування окремих фруктів в ЄС та Україні

Яблука є провідною культурою серед розглянутих фруктів, ягід та горіхів за обсягами вирощування як в Україні, так і в ЄС, на них припадає більше половини загального обсягу вирощування. За останні 5 років в Україні обсяги виробництва та площі збирання скоротилися для всіх обраних фруктів, причому найбільше – для волоських горіхів. У той час як в ЄС серед обраних фруктів, ягід та горіхів лише волоські горіхи мали позитивну динаміку зростання в період з 2019 по 2023 рік.

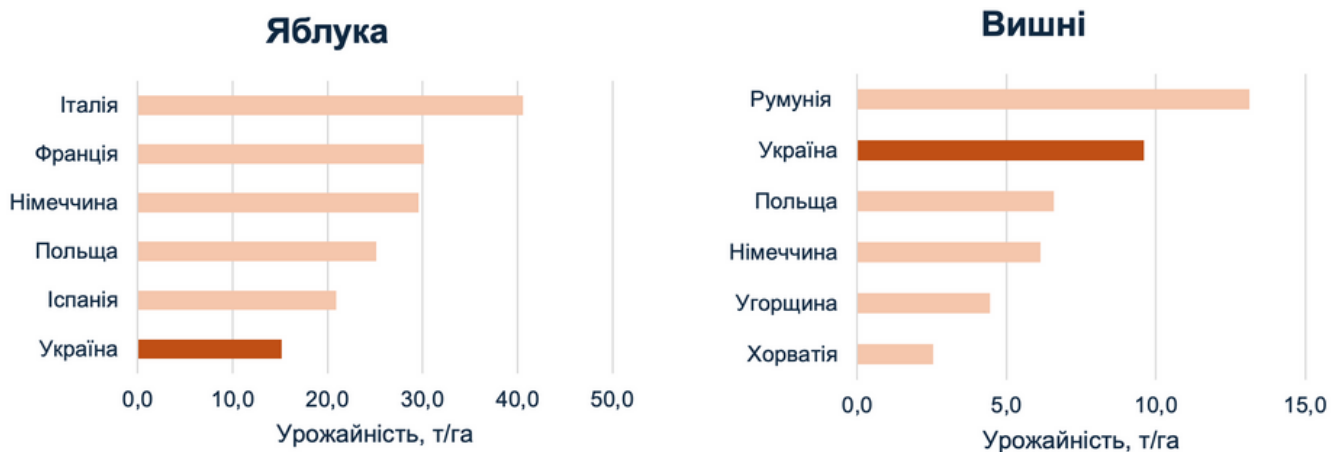
Що стосується обсягів вирощування окремих фруктів в Україні та провідних країнах ЄС¹⁵ у рік, що передував повномасштабному вторгненню, то в абсолютному вираженні Україна була найбільшим виробником волоських горіхів та вишні серед розглянутих країн (Рисунок 10). Для всіх інших фруктів (яблука, груші та сливи) українське виробництво було нижчим за середні обсяги виробництва провідних країн-виробників ЄС.

¹⁵ Порівняння зроблено з використанням даних за 2021 рік та 5 найбільших виробників ЄС за цей рік (найбільші виробники в ЄС за обсягами вирощування змінюються в різні роки)

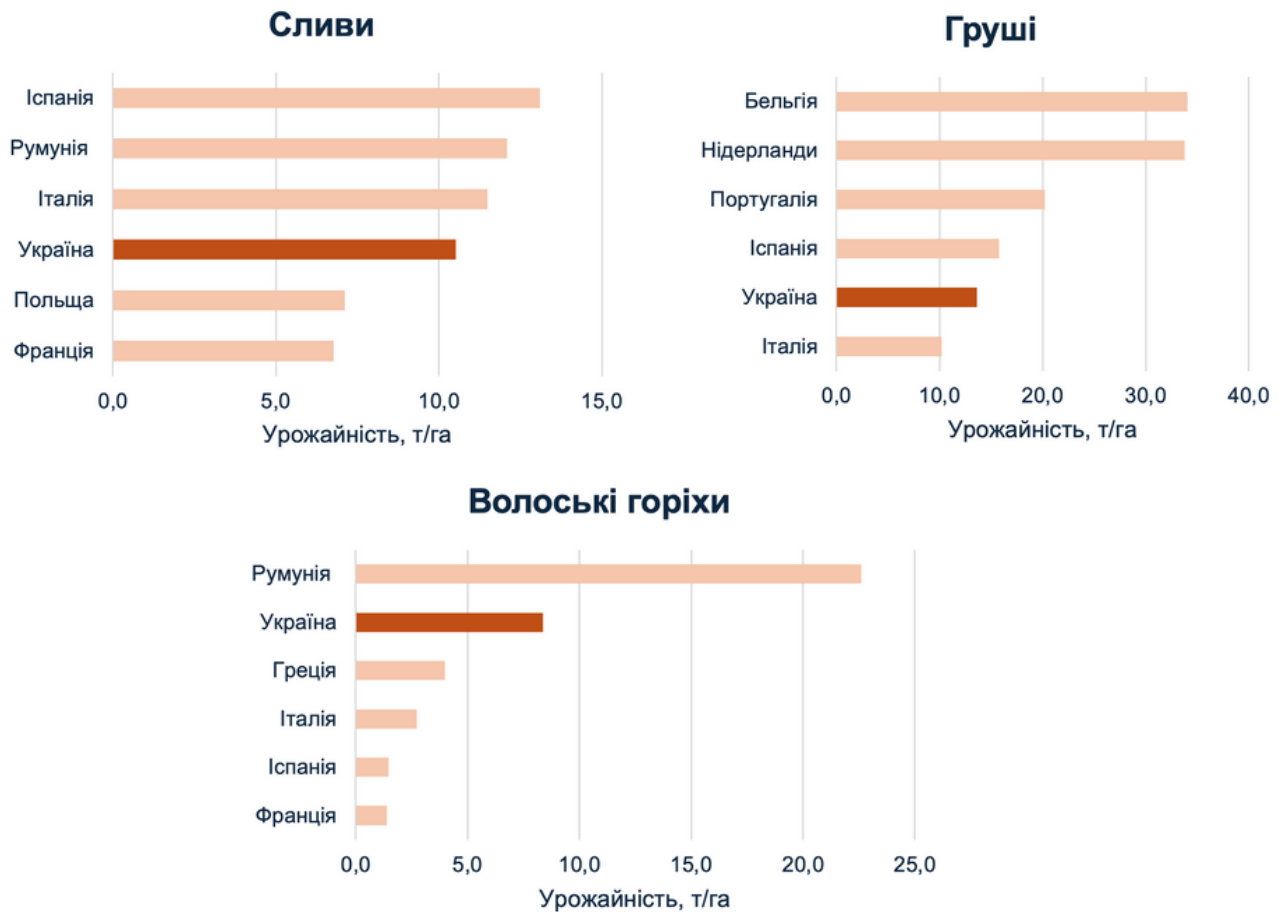
Рисунок 10. Обсяги виробництва вибраних фруктів за країнами у 2021 році

Джерело: Власна ілюстрація на основі даних Євростату та ДССУ

Що стосується врожайності з гектара,¹⁶ то, на відміну від овочів, українська часткова продуктивність відповідає показникам провідних країн-виробників ЄС для всіх розглянутих фруктів, за винятком яблук (Рисунок 11). Прикметно, що у порівнянні з п'ятьма найбільшими виробниками вишні та волоських горіхів в ЄС, Україна посідає друге місце за врожайністю з гектара. Це може бути одним із свідчень потенційної конкурентоспроможності обраних українських фруктів на ринку ЄС.

Рисунок 11. Урожайність вибраних фруктів за країнами у 2021 році

¹⁶ Порівняння зроблено з використанням даних за 2021 рік та топ-5 виробників ЄС за цей рік

Джерело: Власні розрахунки та ілюстрації на основі даних Євростату та ДССУ

с. МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ: УКРАЇНСЬКИЙ РСА ДЛЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ ФО

З точки зору міжнародної торгівлі, у 2023 році Україна була нетто-імпортером усіх вибраних овочів (Рисунок 12). Країни ЄС є одними з основних торговельних партнерів України, на які припадає помітна частка імпорту, особливо цибулі, моркви та капусти (Рисунок 12), і які є одними з основних напрямків експорту обраних культур (Додаток В, Таблиця В4).

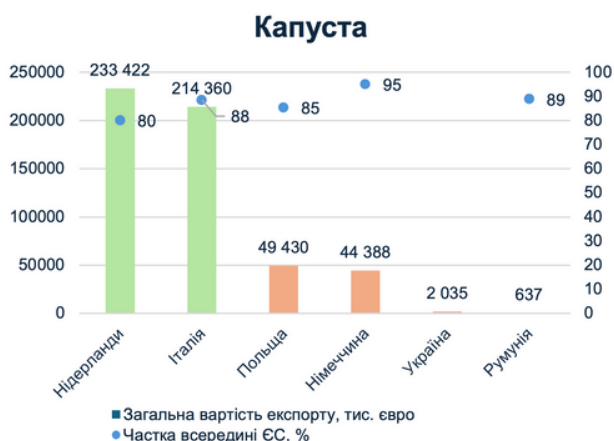
Що стосується порівняльних переваг, то розраховані значення виявленого індексу порівняльних переваг (Додаток В, Таблиця В3) свідчать про порівняльні недоліки України порівняно з ЄС по всіх обраних овочах (Рисунок 12).

Рисунок 12. Міжнародна торгівля окремими овочами, вирощеними в Україні

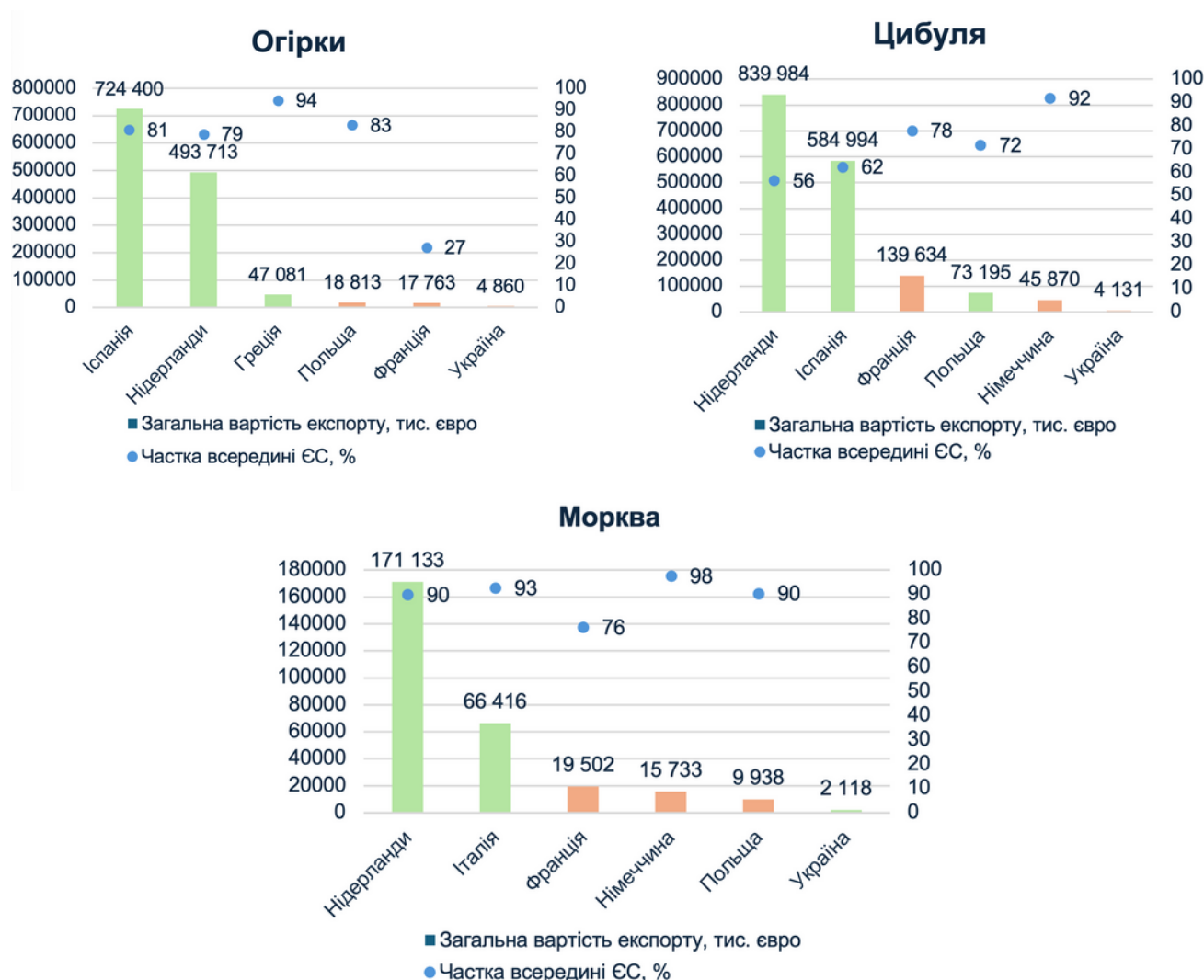
Вибрані овочі	Капуста	Помідори	Огірки	Цибуля	Морква
Торговельний статус України у 2023 році	Нетто-імпортер	Нетто-імпортер	Нетто-імпортер	Нетто-імпортер	Нетто-імпортер
Частка імпорту з ЄС у 2023 році, %	43.9	19.3	15.2	66.3	52.9
Індекс RCA (середнє значення 2019-2021)	0.26	0.29	0.74	0.28	0.82
Індекс RCA (середнє значення 2022-2023)	0.07	0.12	0.39	0.03	0.02

Джерело: Власні розрахунки та ілюстрації на основі даних Державної митної служби України та Євростату

Щодо вартості експорту окремих овочів в Україні та провідних виробників ЄС¹⁷ у рік, що передував повномасштабному вторгненню, то в абсолютному вираженні Україна мала найнижчу вартість експорту помідорів, огірків, цибулі та моркви, а також другу найнижчу вартість експорту капусти (Рисунок 13). Нідерланди, Іспанія та Італія були країнами-лідерами за вартістю експорту і є нетто-експортерами обраних овочів. Слід зазначити, що для більшості провідних виробників обраних овочів в ЄС частка експорту в межах ЄС була дуже значною (Рисунок 13).

Рисунок 13. Міжнародна торгівля вибраними овочами, вирощеними в Україні, та провідними виробниками з ЄС у 2021 році

¹⁷ Порівняння зроблено з використанням даних за 2021 рік та 5 найбільших виробників ЄС за цей рік (найбільші виробники в ЄС за обсягом виробництва змінюються в різні роки)

Примітка: ■ нетто-експортер ■ нетто-імпортер

Джерело: Власні розрахунки та ілюстрації на основі даних Державної митної служби України та Євростату

Що ж до вибраних фруктів, то у 2023 році Україна була нетто-імпортером усіх розглянутих фруктів, окрім яблук та волоських горіхів (Рисунок 14). За експортом волоських горіхів Україна входить до топ-6 експортерів у світі після США, Мексики, Чилі, Китаю та Німеччини.¹⁸ Помітна частка країн ЄС як у загальному імпорті Україною вибраних фруктів (Рисунок 14), так і в їх експорті Україною (Додаток Б, Таблиця Б4) відображає важливість країн ЄС як торговельних партнерів для українського сектору фруктів. Розраховані значення індексу виявлених порівняльних переваг (RCA) свідчать про те, що порівняно з ЄС Україна має порівняльні переваги щодо яблук, вишні та волоського горіха: значення RCA для цих фруктів є більшими за одиницю і особливо значними для волоських горіхів.

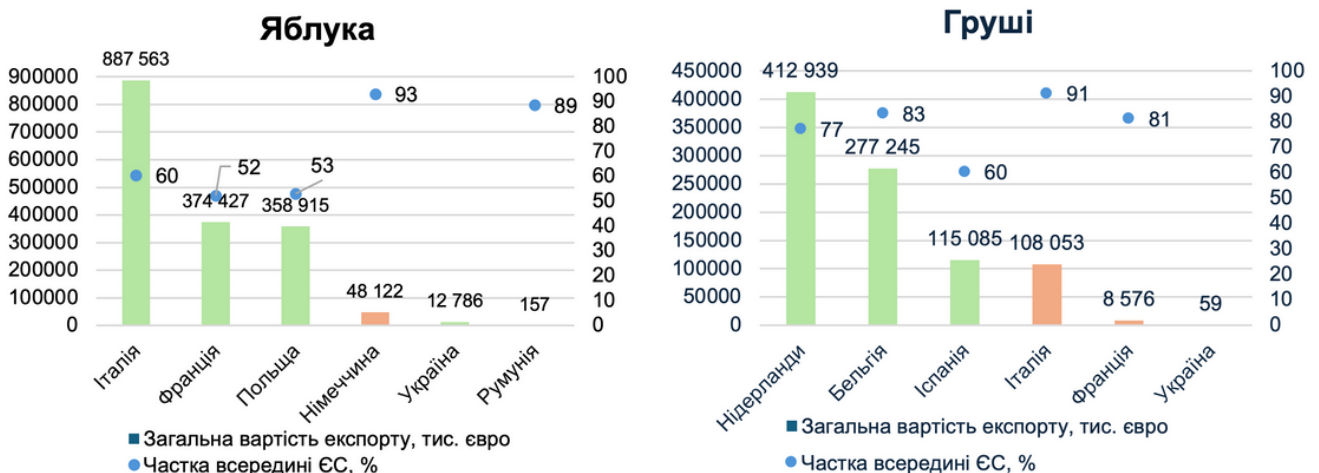
¹⁸ Експорт волоських горіхів без шкаралупи, свіжих або сушених за країнами у 2021

Рисунок 14. Міжнародна торгівля окремими фруктами, вирощеними в Україні

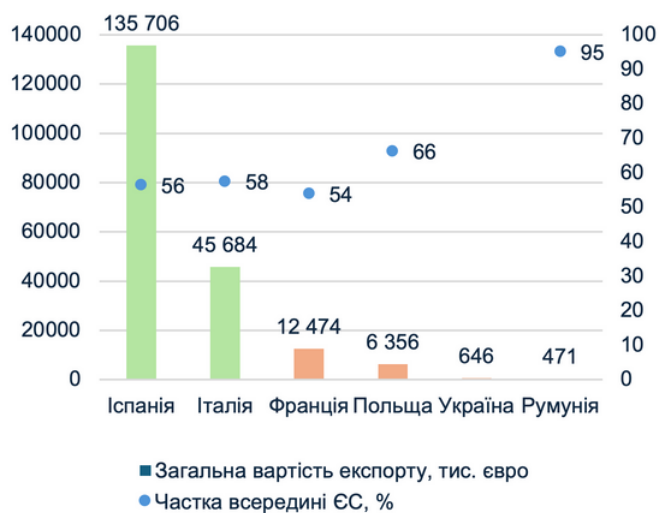
Вибрані фрукти	Яблука	Груші	Вишні	Сливи	Волоські горіхи
Торговельний статус України в 2023	Нетто-експортер	Нетто-імпортер	Нетто-імпортер	Нетто-імпортер	Нетто-експортер
Частка імпорту з ЄС у 2023, %	98.7	71.3	91.5	57.4	18.9
Індекс RCA (середнє значення 2019-2021)	0.67	0.01	0.25	0.17	94.26
Індекс RCA (середнє значення 2022-2023)	1.10	0.04	1.06	0.10	88.98

Джерело: Власні розрахунки та ілюстрації на основі даних Державної митної служби України та Євростату

Порівнюючи вартість експорту окремих фруктів в Україні та провідних виробників ЄС у рік, що передував повномасштабному вторгненню, в абсолютному вираженні Україна була найбільшим експортером волоських горіхів серед розглянутих країн. Що стосується всіх інших проаналізованих фруктів, то у 2021 році Україна мала другу найнижчу (після Румунії) вартість експорту яблук, вишні та сливи, а також найнижчу вартість експорту груш порівняно з провідними виробниками ЄС (Рисунок 15).

Рисунок 15. Міжнародна торгівля вибраними фруктами, виробленими в Україні, та провідними виробниками ЄС у 2021 році

Сливи

Вишні

Волоські горіхи

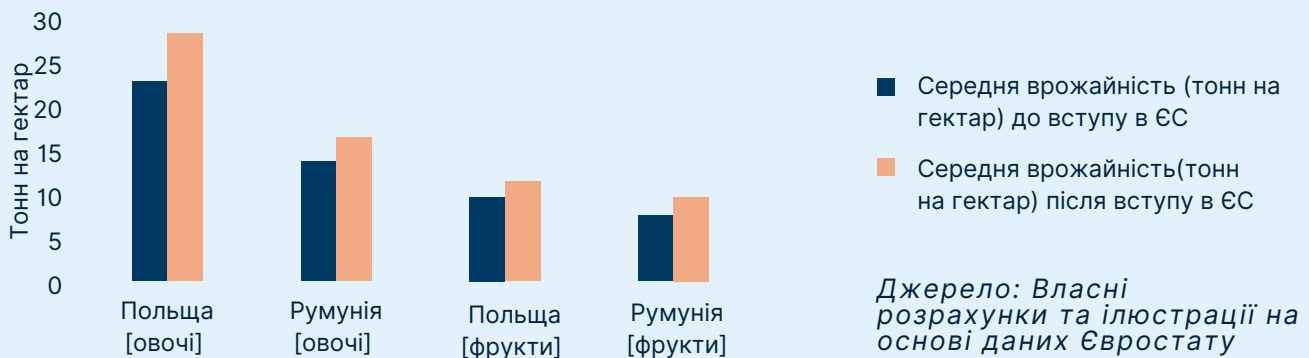
Примітка: ■ нетто-експортер ■ нетто-іспортер

Джерело: Власні розрахунки та ілюстрації на основі даних Державної митної служби України та Евростату

Вставка 2. Розвиток сектору ФО у Польщі та Румунії після вступу до ЄС

У період після вступу до ЄС вирощування фруктів та овочів у Польщі та Румунії продемонструвало зростання продуктивності, а врожайність з гектара в середньому зросла приблизно на 20% порівняно з періодом до вступу (Рисунок В1). Слід зазначити, що темпи зростання вартості імпорту фруктів і овочів в ЄС набагато вищі, ніж темпи зростання вартості імпорту фруктів і овочів з-за меж ЄС, що свідчить про розширення можливостей для торгівлі всередині ЄС після вступу східноєвропейських країн (Рисунок В1). Варто також відзначити значно вищі темпи зростання вартості експорту польських фруктів та румунських овочів за межі ЄС порівняно з відповідними показниками всередині ЄС.

Рисунок В1. Врожайність з гектара та міжнародна торгівля ФО в Польщі та Румунії у період до та після вступу до ЄС.

Середній показник після вступу / середній показник до вступу, темпи зростання	Польща		Румунія	
	Овочі	Фрукти	Овочі	Фрукти
Вартість експорту за межі ЄС	1.12	2.56	2.38	-0.08
Вартість експорту в межах ЄС	2.51	1.38	1.33	2.16
Вартість імпорту з-поза меж ЄС	0.96	0.26	2.13	0.47
Вартість імпорту в межах ЄС	4.79	2.79	9.55	8.97

Примітка: Період до вступу: 2000-2004 для Польщі, 2000-2007 для Румунії
Період після вступу: 2005-2023 для Польщі, 2008-2023 для Румунії

Серед важливих змін на польському ринку фруктів і овочів ФО у період після вступу до ЄС (Czyżewski та Czakowski, 2016) були такі:

- значне збільшення середньорічного обсягу оптових закупівель ФО, що зумовлено, серед іншого, динамічним зростанням експорту та інвестиціями у переробну галузь, які сприяли розвитку складської та переробної інфраструктури;
- позитивна динаміка закупівельних цін для виробників, що мало вплив на зростання експорту;
- збільшення доходів фермерських господарств, які вирощують плодові дерева, що значною мірою стало наслідком прямих виплат.

3. УКРАЇНСЬКИЙ СЕКТОР СВІЖИХ ОВОЧІВ ТА ФРУКТІВ: СИЛЬНІ ТА СЛАБКІ СТОРОНИ, МОЖЛИВОСТІ ТА ЗАГРОЗИ

Цей розділ містить загальний огляд українського сектору свіжих фруктів та овочів, висвітлюючи його сильні сторони, сфери, що потребують вдосконалення, можливості та загрози. Український сектор свіжих фруктів та овочів характеризується низкою сильних сторін, які підсумовано на Рисунку 16. Серед сильних сторін, пов'язаних з природними ресурсами, є сприятливі кліматичні умови для вирощування плодоовочевої продукції, а також наявність та якість природних ресурсів, таких як ґрунт і вода. Зокрема, Україна належить до країн з найбільш родючими ґрунтами у світі і характеризується низьким та середнім рівнем водного стресу (Кузьма та ін., 2023). Україна виробляє широкий спектр плодоовочевих культур, серед яких капуста, помідори, огірки, цибуля та морква займають перше місце за обсягами виробництва серед овочів,¹⁹ а серед фруктів, ягід та горіхів – яблука, вишні, сливи, груші та волоські горіхи. Оскільки багато свіжих фруктів та овочів є швидкопсувними продуктами, важливою перевагою для українського плодоовочевого сектору є географічна близькість до ринку ЄС, що передбачає короткий час транспортування та менший вуглецевий слід, пов'язаний з логістикою.

Водночас є кілька важливих сфер, які потребують вдосконалення для того, щоб українські виробники свіжих овочів та фруктів були конкурентоспроможними (Рисунок 16). Що стосується виробництва, то рівень механізації процесів у сільськогосподарському виробництві, особливо у виробництві овочів та фруктів,^{20 21} є значно нижчим порівняно з ЄС, що впливає на рівень продуктивності. Зокрема, рівень механізації, виражений кількістю сільськогосподарської техніки на одиницю сільськогосподарських угідь, становив 0,43 одиниці кінських сил на 1000 га сільськогосподарських угідь в Україні у 2021 році (USDA, 2021). Тим часом середнє відповідне значення для ЄС становило 2,87 одиниць кінських сил на 1000 га (USDA, 2021). Іншою важливою слабкою сферою є високі показники післязбиральних втрат плодоовочевої продукції (40-60% післязбиральних відходів) через відсутність належним чином обладнаних сховищ, що може бути вирішено шляхом просування логістики холодного ланцюга як післязбиральних потужностей.²² Що стосується продажу вироблених фруктів та овочів, малі та середні фермерські господарства часто не мають необхідних сертифікатів для експорту до країн ЄС, а також постійного доступу до ринку, а саме зв'язку з численними ринковими каналами, що дозволяє перейти від місцевих ринків під відкритим небом до роботи з трейдерами, які можуть з'єднати виробників з ринками з вищою вартістю.²³

¹⁹ За винятком картоплі та буряка

²⁰ Розраховане співвідношення між витратами на амортизацію та виручкою від реалізації продукції тваринництва (на основі даних Державної служби статистики для України та даних Мережі бухгалтерського обліку фермерських господарств (FADN) для ЄС) свідчить про те, що капіталомісткість виробництва плодоовочевої продукції була на 14% вищою в ЄС порівняно з Україною у 2019 році.

²¹ СБІ, 2015. Аналіз ланцюга доданої вартості для свіжих та перероблених фруктів та овочів в Україні.

²² Можливості розвитку садівництва в Україні. UHBDP

²³ Можливості розвитку садівництва в Україні. UHBDP

З точки зору можливостей, сектор ФО є одним з основних секторів сільського господарства з точки зору створення робочих місць та можливостей отримання доходу для малих та середніх фермерських господарств. Як і в країнах ЄС, у виробництві плодоовочевої продукції в Україні домінують малі фермерські господарства: 94% обсягу овочів та 82% обсягу фруктів було вироблено у 2022 році сімейними фермерськими господарствами (ДССУ,²⁴ 2022). В Україні до малих сімейних фермерських господарств належать: i) фермерські господарства; ii) сімейні фермерські господарства; iii) особисті селянські господарства/одноосібники; iv) інші комерційні господарства, які фактично підпадають під категорію малих фермерських господарств (так звані фізичні особи-підприємці або інші різновиди юридичних осіб, що працюють у відносно невеликих масштабах) (Нів'євський, Яворський, Донченко, 2023).

Характерною особливістю вирощування ФО є його трудомісткість, наприклад, середня частка витрат на оплату праці в загальних виробничих витратах становить близько 20% для ФО порівняно з 6% для зернових та бобових культур.²⁵ Нижчі витрати на робочу силу порівняно з ЄС сприяють конкурентоспроможності виробництва ФО, особливо коли мова йде про розвиток органічного виробництва в Україні. В Україні середньомісячна заробітна плата працівників становила 455 євро²⁶ (у сільському господарстві – 381 євро) у 2021 році, тоді як у Європейському Союзі середньомісячна заробітна плата становила 2792 євро²⁷ у 2021.

Важливою можливістю для розвитку експортних ринків ЄС для української плодоовочевої продукції є поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі (ПВЗВТ), процес імплементації якої триває. Для кращої інтеграції з ринком ЄС Україна наближає своє законодавство до норм і стандартів ЄС щодо промислової та агропродовольчої продукції, а також до законодавства ЄС у сферах, пов'язаних з торгівлею (конкуренція, технічні бар'єри в торгівлі, санітарні та фітосанітарні норми, митні процедури та сприяння торгівлі, захист прав інтелектуальної власності, державні закупівлі). План пріоритетних дій на 2023-2024 роки містить комплекс заходів, спрямованих на прискорення процесу імплементації ПВЗВТ.

Серед основних загроз для українського сектору ФО найгострішими є значне забруднення сільськогосподарських угідь наземними мінами та підриг водної безпеки, спричинені повномасштабним вторгненням Росії. Значна частка овочівництва розташована в регіонах (Рисунок 17, 18), які серйозно постраждали від війни і мають підтверджене або підозрюване забруднення вибухонебезпечними предметами.²⁸ Південь і схід України також серйозно постраждали від припинення постачання питної, промислової та зрошувальної води: з початку неспровокованого повномасштабного вторгнення російські війська знищили третину запасів прісної води в Україні, що спричинило серйозні екологічні та економічні наслідки для водних об'єктів та інфраструктури (Harich et al., 2024).

²⁴ Державна служба статистики України

²⁵ Розраховано на основі даних Державної служби статистики України «Звіт про основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств» за 2019 рік

²⁶ Дані Державної служби статистики України

²⁷ Дані Евростату

²⁸ З нуля: розмінування сільськогосподарських угідь та покращення доступу до добрив для відновлення сільськогосподарського виробництва в Україні

Іншим потенційним обмеженням для українських виробників плодоовочевої продукції може бути обмежений доступ до довгострокових кредитів для малих та середніх підприємств, що може негативно вплинути на швидкість впровадження нових технологій та продуктивність, а також недостатність внутрішніх фінансових ресурсів у період післявоєнної відбудови. Лише сільськогосподарський сектор зазнав понад 80 мільярдів доларів США прямих втрат і збитків внаслідок повномасштабного вторгнення (Neyter, Zorya and Muliari, 2024), тоді як середній ВВП України (середнє річне значення за період 2011-2021) до повномасштабного вторгнення становив 102 мільярди доларів США.²⁹

Рисунок 16. SWOT-аналіз для українського сектору свіжих фруктів і овочів

Сильні сторони

- Сприятливі кліматичні умови;
- Родючі ґрунти та хороша забезпеченість водними ресурсами;
- Близькість до європейського ринку;
- Різноманітність вирощуваних плодоовочевих культур

Слабкі сторони (сфери для покращення)

- Мали та середні господарства не мають постійного доступу до ринку;
- Високий рівень післязбиральних відходів;
- Відсутність необхідних сертифікатів;
- Рівень механізації процесів у вирощуванні овочів потребує покращення;
- Брак належним чином обладнаних сховищ для зберігання

Сектор ФО в Україні

Можливості

- Садівництво: можливості для малих та середніх господарств;
- Потенціал для виробництва органічної продукції;
- Потенціал для отримання конкурентних переваг у найбільш трудомістких видах продукції сектору;
- Потенціал для швидкого розвитку експортного ринку ЄС після повного завершення процесу імплементації ПВЗВТ з ЄС

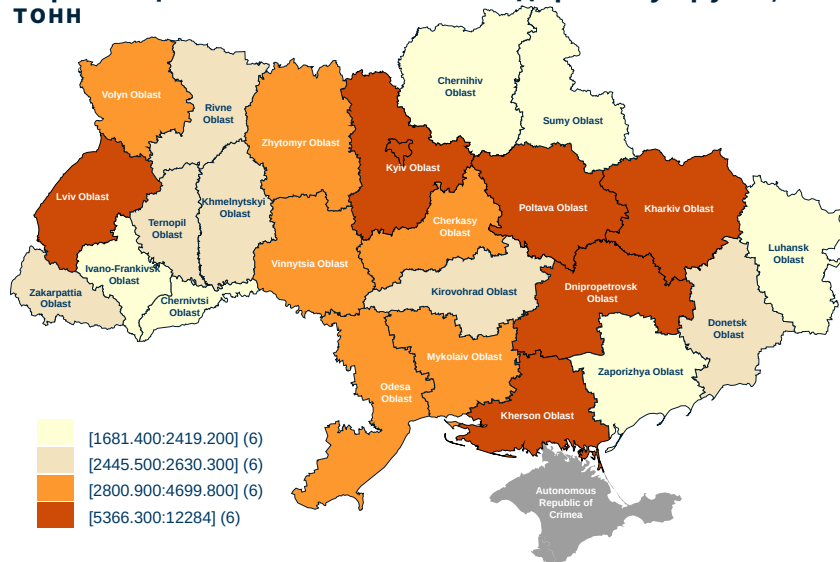
Загрози

- Значна частка овочівництва розташована в регіонах, що серйозно постраждали від війни: заміновані землі;
- Підірвана водна безпека;
- Брак внутрішніх фінансових ресурсів та обмежений доступ до довгострокових кредитів

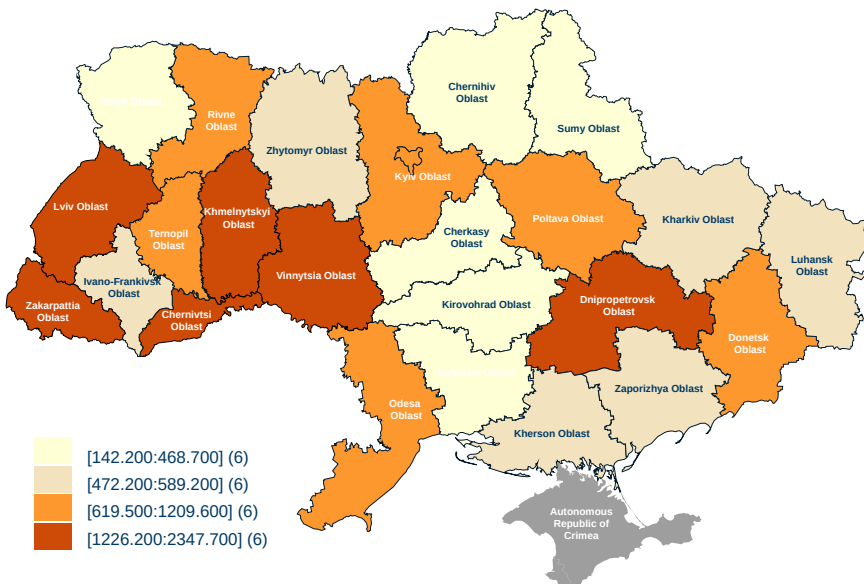
²⁹ Джерело: Дані національних рахунків Світового банку

Рисунок 17. Розміщення виробників овочів, фруктів та ягід в Україні у 2019 році з0

Виробництво свіжих овочів на відкритому ґрунті, '00 тонн

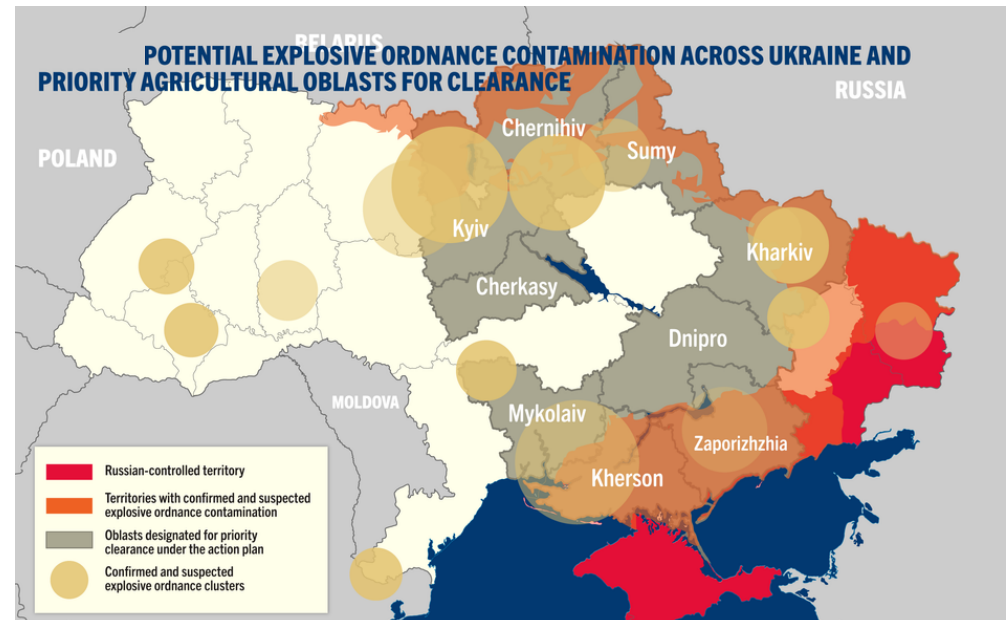

Виробництво свіжих фруктів та ягід, '00 тонн

Джерело: Власна візуалізація на основі даних Державної служби статистики України

Рисунок 18. Потенційне забруднення території України вибухонебезпечними предметами

Джерело: CSIS, 2023. Звіт «З нуля: розмінування сільськогосподарських угідь та покращення доступу до добрив для відновлення сільськогосподарського виробництва в Україні».

На основі:

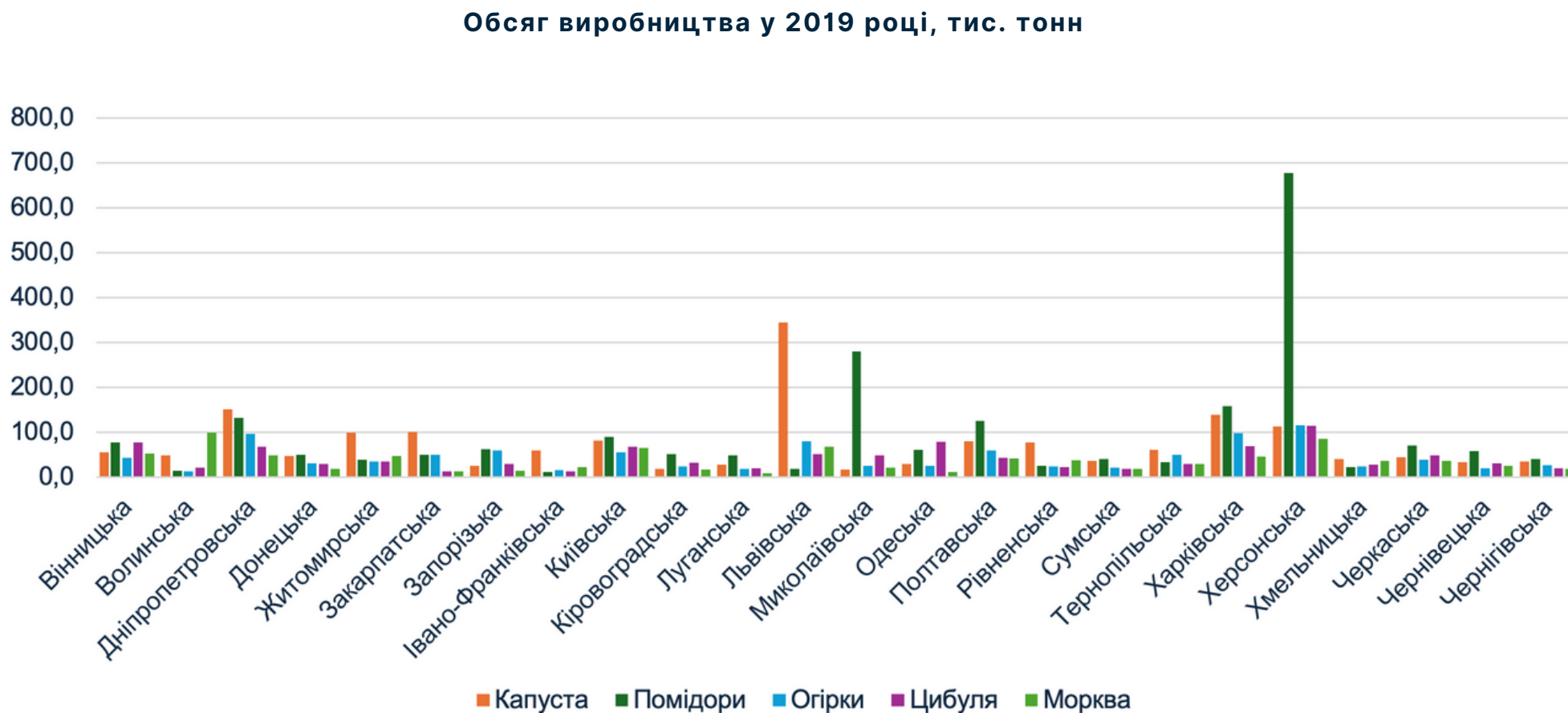
«Інтерактивна карта територій, що потенційно можуть бути забруднені вибухонебезпечними предметами», ДСНС України, 2023;

«Інтерактивна карта: Вторгнення Росії в Україну», Інститут дослідження війни, 6 грудня 2023 року;

«Олексій Резніков: Затверджено план заходів з розмінування сільськогосподарських земель для посівної кампанії», Міністерство оборони України, 20 березня 2023 року

ДОДАТОК А.

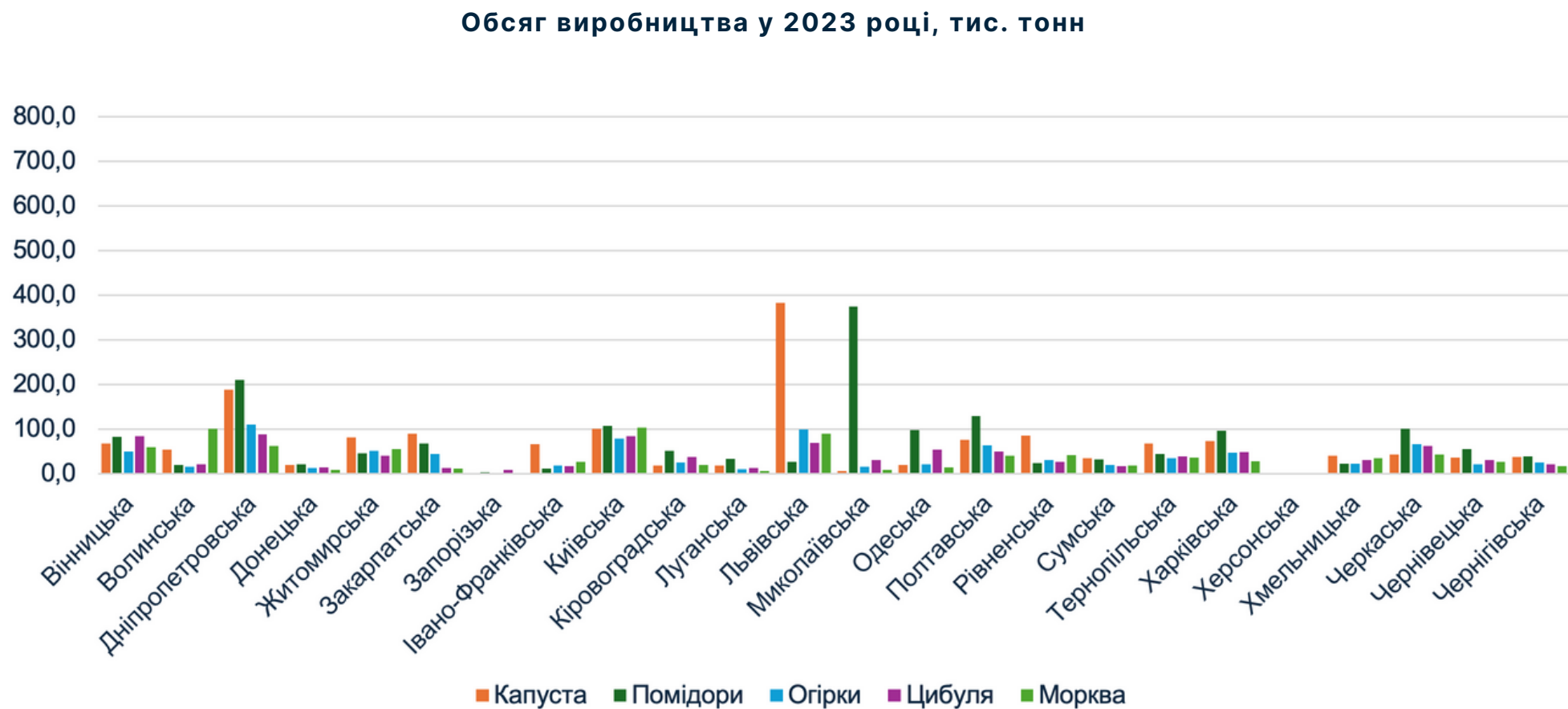
Рисунок А1. Обсяги вирощування обраних 5 овочів за регіонами у 2019 році³¹

Джерело: Власна ілюстрація на основі даних ДССУ

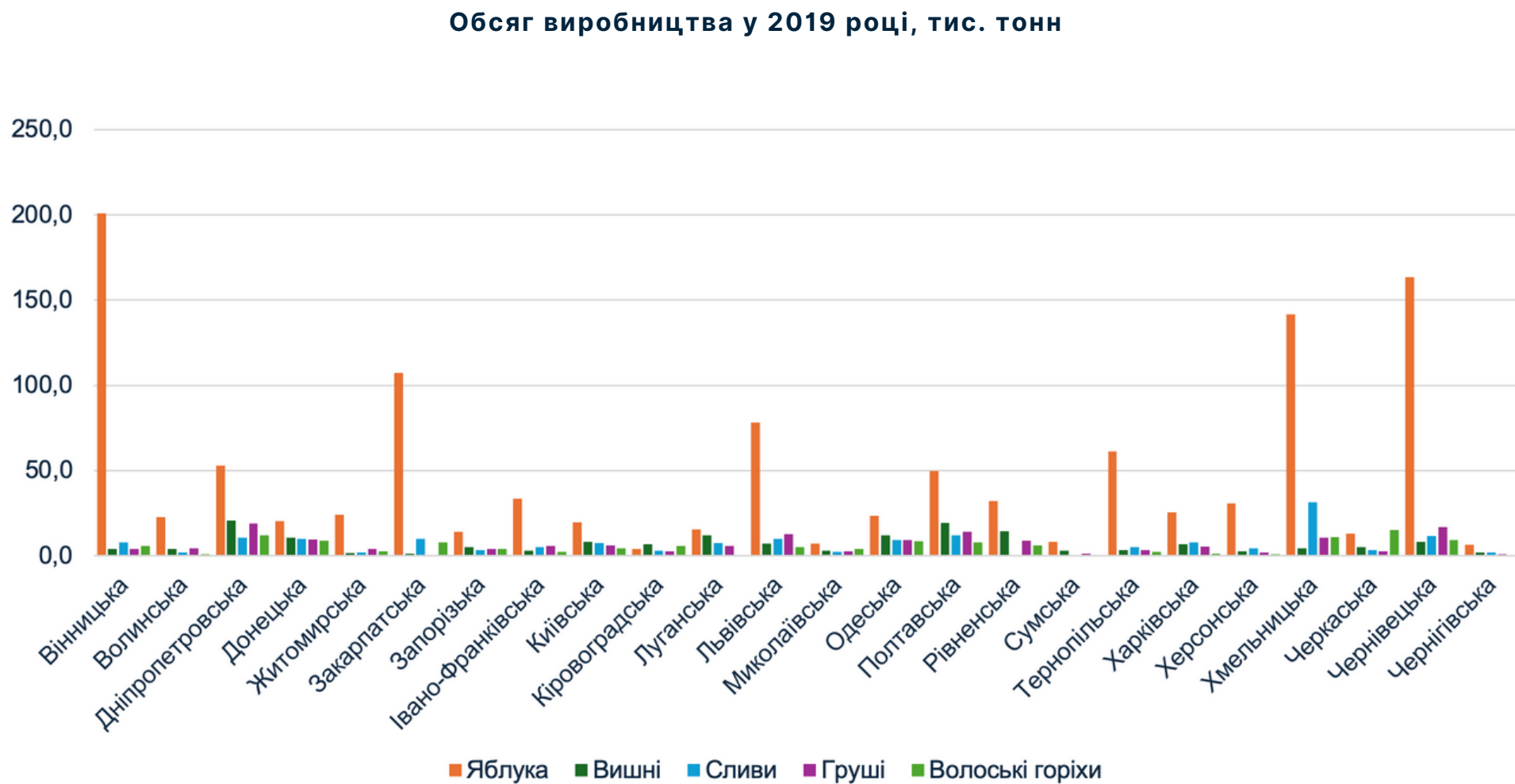
³¹ Рисунки показують обсяги виробництва за регіонами за останній рік до пандемії та до повномасштабного вторгнення.

Рисунок А2. Обсяги вирощування обраних 5 овочів за регіонами у 2023 році

Джерело: Власна ілюстрація на основі даних ДССУ

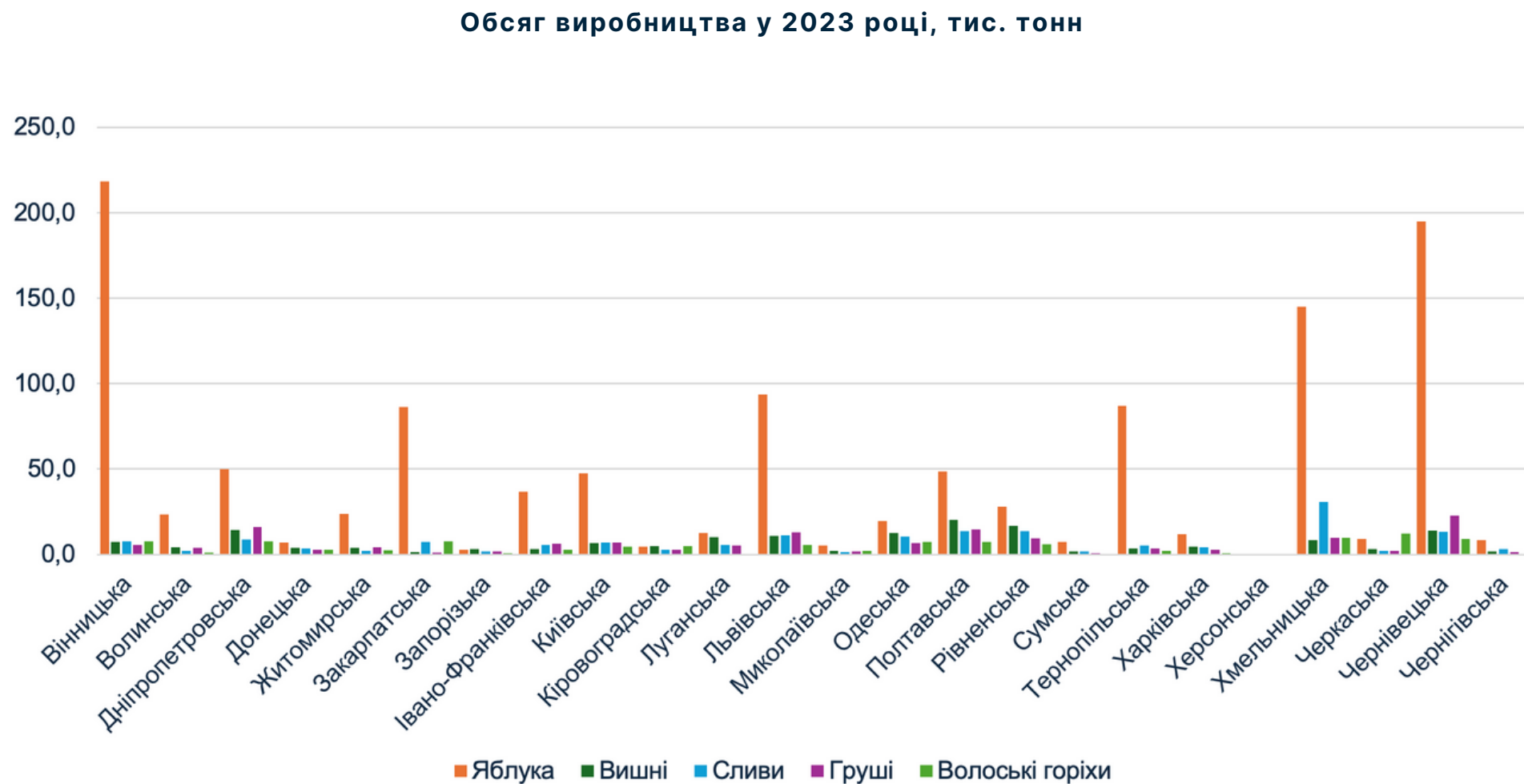
Рисунок А3. Обсяги вирощування обраних 5 фруктів за регіонами у 2019 році³²

Джерело: Власна ілюстрація на основі даних ДПСУ

³² Рисунки показують обсяги виробництва за регіонами за останній рік до пандемії та до повномасштабного вторгнення.

Рисунок А4. Обсяги вирощування обраних 5 фруктів за регіонами у 2023 році

Джерело: Власна ілюстрація на основі даних ДССУ

ДОДАТОК В.

Таблиця В1. Річні обсяги українського експорту вибраних фруктів та овочів у 2019-2023 роках (на основі HS2-4-6 та CN8)

Код	Експорт, тис.євро	2019	2020	2021	2022	2023	Статус у міжнародній торгівлі у 2023
704	Капуста	2,747	1,234	2,035	834	43	Нетто-імпортер
702	Помідори	4,739	4,234	4,461	792	1,581	Нетто-імпортер
707	Огірки	3,434	3,989	4,860	1,534	2,294	Нетто-імпортер
703	Цибуля	4,202	5,068	4,131	274	589	Нетто-імпортер
70610	Морква	109	628	2,118	10	20	Нетто-імпортер
80810	Яблука	15,389	8,479	12,786	18,123	16,450	Нетто-експортер
80830	Груші	24	13	59	391	13	Нетто-імпортер
80921; 8119075	Вишні	138	80	212	734	403	Нетто-імпортер
8094005	Сливи	182	153	646	67	315	Нетто-імпортер
80231; 80232	Волоські горіхи	123,644	85,377	97,339	75,863	69,804	Нетто-експортер
	Загальний експорт	44,704,524	43,143,614	57,602,161	42,008,404	33,435,700	

Джерело: Дані Державної митної служби України

Таблиця В2. Річні обсяги експорту вибраних фруктів та овочів з ЄС у 2019-2023 роках (на основі HS2-4-6 та CN8)

Код	Експорт, тис.євро	2019	2020	2021	2022	2023	Статус у міжнародній торгівлі у 2023
704	Капуста	317,090	326,892	363,574	362,091	434,079	Нетто-експортер
702	Помідори	678,634	659,996	682,122	693,962	746,892	Нетто-імпортер
707	Огірки	222,290	225,433	264,781	340,153	348,515	Нетто-експортер
703	Цибуля	658,543	754,187	662,800	846,370	937,214	Нетто-експортер
70610	Морква	40,441	45,443	46,417	46,751	57,043	Нетто-імпортер
80810	Яблука	896,621	815,256	854,502	891,330	910,245	Нетто-експортер
80830	Груші	294,029	294,599	281,317	304,847	302,523	Нетто-експортер
80921; 8119075	Вишні	25,466	27,579	28,481	29,487	33,858	Нетто-імпортер
8094005	Сливи	90,291	71,834	101,942	111,640	112,252	Нетто-імпортер
80231; 80232	Волоські горіхи	56,626	56,082	42,079	49,814	44,121	Нетто-імпортер
	Загальний експорт	2,132,048,081	1,932,076,544	2,180,663,787	2,570,178,181	2,554,517,679	

Джерело: Дані Євростату

Таблиця В3. Український річний індекс RCA для вибраних фруктів та овочів у 2019-2023 роках (на основі HS2-4-6 та CN8)

Код	Продукт	2019	2020	2021	2022	2023
704	Капуста	0.41	0.17	0.21	0.14	0.01
702	Помідори	0.33	0.29	0.25	0.07	0.16
707	Огірки	0.74	0.79	0.69	0.28	0.50
703	Цибуля	0.30	0.30	0.24	0.02	0.05
70610	Морква	0.13	0.62	1.73	0.01	0.03
80810	Яблука	0.82	0.45	0.73	1.17	1.03
80830	Груші	0.00	0.00	0.01	0.07	0.00
80921; 8119075	Вишні	0.26	0.13	0.36	1.43	0.68
8094005	Сливи	0.10	0.09	0.31	0.03	0.16
80231; 80232	Волоські горіхи	104.14	65.79	112.84	87.56	90.40

Source: State Customs Service of Ukraine data

Таблиця В4. Основні напрямки українського експорту вибраних фруктів та овочів до та під час повномасштабного вторгнення Росії (тобто у 2021 та 2023 роках)

Код	Продукт	2021		2023	
		Країни	Частка експорту, %	Країни	Частка експорту, %
704	Капуста	Білорусь	69.96	Молдова	64.44
		Румунія	11.97	Латвія	17.78
		Молдова	11.30	Туреччина	2.22
		Інші	6.77	Інші	15.56
702	Помідори	Польща	41.65	Польща	56.07
		Білорусь	38.62	Молдова	26.64
		Естонія	6.13	Нідерланди	6.19
		Інші	13.60	Інші	11.10
707	Огірки	Польща	50.57	Польща	84.22
		Естонія	34.18	Естонія	8.13
		Молдова	5.53	Угорщина	5.72
		Інші	9.71	Інші	1.93
703	Цибуля	Румунія	43.16	Румунія	42.86
		Білорусь	12.76	Польща	19.31
		Польща	11.59	Греція	10.52
		Інші	32.49	Інші	27.32

70610	Морква	Білорусь	71.51	Молдова	76.97
		Румунія	19.74	Туреччина	2.58
		Молдова	6.26	Маршаллові острови	2.46
		Інші	2.48	Інші	18.00
80810	Яблука	ОАЕ	21.18	ОАЕ	31.74
		Білорусь	19.02	Саудівська Аравія	11.91
		Саудівська Аравія	11.76	Узбекистан	7.65
		Інші	48.05	Інші країни	48.69
80830	Груші	Білорусь	65.11	Хорватія	48.09
		Румунія	20.71	Грузія	14.94
		Грузія	3.67	Панама	3.97
		Інші	10.51	Інші	33.00
80921; 8119075	Вишні	Вірменія	25.77	Молдова	27.14
		Польща	23.28	Польща	22.60
		Молдова	19.58	Чехія	16.74
		Інші	31.37	Інші	33.52
8094005	Сливи	Румунія	46.40	Польща	63.12
		Польща	32.45	Латвія	22.24
		Білорусь	14.89	Ірак	6.89
		Інші	6.26	Інші	7.75
80231; 80232	Волоські горіхи	Франція	15.49	Азербайджан	11.07
		Греція	10.13	Греція	10.40
		Нідерланди	8.01	Франція	9.80
		Інші	66.37	Інші	68.73

Джерело: Дані Державної митної служби України

ПОСИЛАННЯ НА ДЖЕРЕЛА

- Alae-Carew et al., 2020. The impact of environmental changes on the yield and nutritional quality of fruits, nuts and seeds: a systematic review. *Environ. Res. Lett.*, 15. <https://doi.org/10.1088/1748-9326/ab5cc0>
- Balassa, B., 1977. 'Revealed' comparative advantage revisited: an analysis of relative export shares of the industrial countries, 1953–1971. *The Manchester School* 45 (4), 327–344.
- Bancal, V., Ray, R.C., 2022. Overview of Food Loss and Waste in Fruits and Vegetables: From Issue to Resources. In: Ray, R.C. (eds) *Fruits and Vegetable Wastes*. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-16-9527-8_1
- Bhattacharya, P., 2018. Determinants of export competitiveness of fresh fruits in India. *International Journal of Sustainable Economy*, 11. <https://doi.org/10.1504/IJSE.2019.096567>
- Blanco, C., Raurich, X., 2022. Agricultural composition and labor productivity. *Journal of Development Economics*, 158. <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2022.102934>
- Czyżewski, A., Czakowski, D., 2016. Selected economic relationships on the fruit and vegetable market in Poland (1994–2013). *Journal of Agribusiness and Rural Development*, 4(42). <https://doi.org/10.17306/JARD.2016.78>
- Farinha, L., Nunes, S., Ferreira, J.J., et al., 2018. Understanding the foundations of global competitive advantage of nations. *Compet. Rev.* 28 (5), 503–517.
- Hapich, H., Novitskyi, R., Onopriienko, D., Dent, D., Roubik, H., 2024. Water security consequences of the Russia-Ukraine war and the post-war outlook. *Water Security*, 21. <https://doi.org/10.1016/j.wasec.2024.100167>
- Hayat, N., Naeem, M., Mustafa, G., Alhafi, A.B., Traore, A., Anwar, A., 2024. Competitiveness of citrus export and its determinants: a two-way fixed effect panel data model approach. *Front. Nutr.* 11:1414478. <https://doi.org/10.3389/fnut.2024.1414478>
- Kuzma, S., M.F.P. Bierkens, S. Lakshman, T. Luo, L. Saccoccia, E. H. Sutanudjaja, and R. Van Beek. 2023. "Aqueduct 4.0: Updated decision-relevant global water risk indicators." Technical Note. Washington, DC: World Resources Institute. Available online at: doi.org/10.46830/writn.23.00061.
- Neyter, R., Zorya, S., Muliari, O., 2024. Agricultural War Damages, Losses, and Needs Review. Available at: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/02/RDNA3_eng.pdf
- Nivievskyi, O., Iavorskyi, P., Donchenko, O., 2023. Assessing the role of small farmers and households in agriculture and the rural economy and measures to support their sustainable development. Available at: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/02/KSE-Smallholders.pdf>
- Ritchie, H., 2020. "You want to reduce the carbon footprint of your food? Focus on what you eat, not whether your food is local" Published online at OurWorldInData.org. Retrieved from: 'https://ourworldindata.org/food-choice-vs-eating-local' [Online Resource]
- Rutledge, Z., Mérel, P., 2022. Farm Labor Supply and Fruit and Vegetable Production. *American Journal of Agricultural Economics* 1–30. <https://doi.org/10.1111/ajae.12332>
- SSSU, 2022. Areas, gross harvest and yields of agricultural crops by their types. <https://www.ukrstat.gov.ua/>
- UN, 2015. Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution Adopted by the General Assembly on 25 September 2015, 42809, 1-13.
- USDA, 2021. TFP indices and components for countries, regions, countries grouped by income level, and the world, 1961–2021. Available at: <https://www.ers.usda.gov/data-products/international-agricultural-productivity>
- Willett, W. Et al., 2019. Food in the anthropocene: the EAT–Lancet Commission on healthy diets from sustainable food systems. *Lancet* 393:447–492. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(18\)31788-4](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(18)31788-4)